

НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ СТРАТЕГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ:
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ШЛЯХИ
ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Матеріали «круглого столу»

Київ-2011

УДК 323:351.746 (477)
Н 35

*За повного або часткового відтворення матеріалів даної публікації
посилання на видання обов'язкове*

За загальною редакцією *д. політ. н., с. н. с. О. В. Литвиненка*

Електронна версія: <http://www.niss.gov.ua>

Н 35 **Національна безпека України: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації: мат-ли «круглого столу» / за заг. ред. О. В. Литвиненка.** – К. : НІСД, 2011. – 64 с.

ISBN 978–966–554–127–1

У збірнику друкуються Стратегія національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється», проект якої обговорювався на засіданні «круглого столу» з теми «Національна безпека України: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації», що відбулося 16 грудня 2010 року в Національному інституті стратегічних досліджень, а також виступи учасників «круглого столу». В оприлюдненому проекті Стратегії враховано зауваження та пропозиції, висловлені учасниками обговорення.

Для науковців, співробітників органів державної та виконавчої влади, а також усіх, кого цікавлять питання національної безпеки України.

ISBN 978–966–554–127–1

© Національний інститут
стратегічних досліджень, 2011

СТРАТЕГІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

УКРАЇНА У СВІТІ, ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ

1. Загальні положення

На початку XXI століття у світі відбуваються кардинальні трансформації, що супроводжуються зміною геополітичних конфігурацій. Глобальна фінансово-економічна криза стала черговим викликом світовій цивілізації, обумовила невизначеність перспектив глобальної та національних економік, прискорила пошук шляхів модернізації суспільних систем. Криза виявила глибинні вади глобальної економічної моделі, сприяла усвідомленню необхідності системних змін світового економічного і соціального порядку.

На тлі посилення загроз і зростання нестабільності у світі постають нові виклики міжнародній безпеці – у сировинній, енергетичній, фінансовій, інформаційній, екологічній, продовольчій сферах.

Такі загрози як поширення зброї масового ураження, міжнародний тероризм, транснаціональна організована злочинність, нелегальна міграція, піратство, ескалація міждержавних і громадянських конфліктів стають дедалі інтенсивнішими, охоплюють нові регіони і країни. Зростають регіональні загрози міжнародній безпеці, які за своїми негативними наслідками можуть мати потенціал глобального впливу.

Постала небезпечна тенденція перегляду національних кордонів поза нормами міжнародного права. Використання сили і погрози силою повернулися до практики міжнародних відносин, у тому числі в Європі.

Різновекторні геополітичні впливи на Україну в умовах неефективності гарантій її безпеки, наявності біля кордонів «заморожених» конфліктів, а також критичної зовнішньої залежності національної економіки обумовлюють уразливість України, послаблюють її роль на

міжнародній арені та виштовхують на периферію світової політики, у «сіру зону безпеки».

Але сьогодні більш нагальними залишаються внутрішні виклики національній безпеці. Консервація неефективної пострадянської суспільної системи, насамперед державної влади, викривлення демократичних процедур, що штучно стримувало процеси кадрового оновлення державних органів, обумовили слабкість, а подекуди і неспроможність держави виконувати її функції, насамперед у сфері захисту прав і свобод людини і громадянина, зростаючу недовіру до неї з боку суспільства.

Продовження використання витратної економічної моделі, відсутність стимулів до інноваційних процесів і динамічного розвитку нових технологічних укладів обумовлюють неконкурентоспроможність української економіки, унеможливають кардинальне підвищення рівня та якості життя населення, провокують посилення соціальної напруги, поширення протестних настроїв.

Зазначені чинники разом із незадовільним станом системи забезпечення національної безпеки, поширенням корупції в її органах перешкоджають розв'язанню нагальних проблем суспільного розвитку, сприяють політичній радикалізації, призводять до зростання екстремістських настроїв і рухів, що у стратегічній перспективі може створити реальну загрозу національному суверенітету і територіальній цілісності України.

Ухвалена вперше у 2007 році Стратегія національної безпеки України не стала керівництвом для практичної діяльності органів державної влади, чому завадили їхня зосередженість на досягненні короткострокових політичних і економічних цілей, нехтування потребами стратегічного розвитку суспільства і держави. У підсумку посилилися загрози національній безпеці, послабилася спроможність України захищати свої національні інтереси.

Такий стан справ змушує заново оцінити рівень і вплив загроз життєво важливим інтересам України, визначитися у стратегічних пріоритетах політики національної безпеки та напрямках удосконалення механізмів їх реалізації.

Успішне вирішення таких завдань можливе за умови єдності та дієздатності державної влади. Налагодження взаємодії між Президентом, урядом і парламентом після президентських виборів 2010 року створює умови для глибоких трансформацій усіх сфер суспільного життя на основі Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава».

Стратегія національної безпеки України (далі – Стратегія) відповідно до законодавства визначає загальні принципи, пріоритетні цілі, завдання і механізми захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави від зовнішніх і внутрішніх загроз.

2. Засади захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави

2.1. Метою Стратегії є формування сприятливих умов для реалізації інтересів громадян, суспільства і держави, дальшого поступу України як демократичної держави із стійкою та зростаючою ринковою економікою, що керується європейськими політичними й економічними цінностями, в якій повага і захист прав і законних інтересів усіх територіальних громад, суспільних верств, етнічних груп є запорукою незалежного, вільного, суверенного і демократичного розвитку єдиної України.

2.2. Нагальним завданням політики національної безпеки є захист таких життєво важливих національних інтересів України:

- утвердження конституційних прав і свобод людини і громадянина, створення умов для вільного розвитку людини, реалізації її творчого потенціалу через різноманіття форм суспільної організації;
- захист державного суверенітету України, її територіальної цілісності, недоторканності державного кордону;
- створення конкурентоспроможної, соціально орієнтованої ринкової економіки та забезпечення зростання рівня життя і добробуту населення;
- гарантування безпечних умов життєдіяльності населення, захисту і відновлення навколишнього природного середовища;
- збереження і розвиток духовних і культурних цінностей українського суспільства, зміцнення його ідентичності на засадах етнокультурної різноманітності.

2.3. Реалізація нагальних завдань політики національної безпеки вимагає:

- зміцнення демократичного конституційного ладу та верховенства права;
- збільшення можливостей держави із захисту національних інтересів, що реалізується через ефективну систему забезпечення національної безпеки, обороноздатності держави та незалежний, збалансований і відповідальний зовнішньополітичний курс;

- формування безпечного міжнародного середовища, сприятливого для реалізації національних інтересів України, її ствердження як впливової регіональної держави, зростання її впливу у глобалізованому світі;
- забезпечення інтеграції держави до Європейського Союзу.

2.4. Політика національної безпеки України виходить із принципів:

- пріоритету захисту національних інтересів;
- пріоритету договірних (мирних) засобів при вирішенні конфліктів;
- своєчасності й адекватності заходів захисту національних інтересів реальним і потенційним загрозам;
- сумлінного виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань;
- послідовної реалізації політики позаблоковості з використанням в інтересах України механізмів міжнародної безпеки;
- чіткого розмежування повноважень і скоординованої взаємодії органів державної влади у забезпеченні національної безпеки;
- демократичного цивільного контролю над сектором безпеки та оборони – системою органів, які відповідають за забезпечення безпеки та оборони держави;
- професіоналізму, відкритості та прозорості у процесі формування і реалізації державної політики.

3. Безпекове середовище та актуальні загрози національним інтересам і національній безпеці України

3.1. У зовнішньому просторі навколо України спостерігаються тенденції, що потенційно є джерелами загроз національній безпеці.

3.1.1. Посилення дії глобальних чинників, що загрожують стратегічній стабільності у світі та негативно відбиваються на безпековому середовищі України:

- загострення конкуренції між світовими центрами сили, при цьому нерідко порушуються норми міжнародного права, застосовується силовий тиск; спостерігаються спроби держав вирішувати свої проблеми за рахунок інших, неспроможних ефективно захищати власні національні інтереси;
- криза міжнародної системи безпеки, заснованої на ялтинсько-гельсінкських принципах, розмивання системи міжнародних угод у галузі стратегічної стабільності, послаблення ролі міжнародних безпекових інститутів; невизначеність засад нової міжнародної системи безпеки, що у комплексі з недосконалою системою міжнародного права

уможливило безкарне застосування сили на міжнародній арені для реалізації власних інтересів;

- наявність самопроголошених квазідержавних утворень на територіях суверенних держав, поява небезпечних прецедентів визнання деяких з них іншими державами, що стало стимулом для процесів регіонального сепаратизму;

- посилення, в умовах дефіциту сировинних ресурсів, конкуренції за доступ до них та за контроль над маршрутами їх доставки на ринки споживання;

- інтенсифікація процесів мілітаризації світу, окремих регіонів і держав; збільшення кількості «проблемних» країн, які всупереч вимогам міжнародних режимів нерозповсюдження намагаються заволодіти зброєю масового ураження та засобами її доставки;

- поширення тероризму, піратства, наркобізнесу, незаконної торгівлі зброєю і ядерними матеріалами, транснаціональної організованої злочинності, відмивання брудних грошей, незаконної міграції, торгівлі людьми, кіберзагроз;

- надмірне антропогенне навантаження на довкілля, що має наслідком зростаюче забруднення природного середовища, глобальні зміни клімату, збільшення дефіциту продовольства, питної води, небезпечні техногенні аварії, пандемії, що загрожують населенню і вимагають ресурсів системи забезпечення національної безпеки для реагування на них.

3.1.2. Погіршення регіонального безпекового середовища навколо України:

- активізація процесів формування «сфер впливу» або «зон геополітичної відповідальності», які супроводжуються зростанням конфліктності, поширенням практики провокування конфліктних ситуацій, у т. ч. збройних, посиленням різновекторних зовнішніх впливів у регіоні, включаючи розвідувально-підривну діяльність; загрозами превентивного застосування збройних сил окремими державами за межами своїх кордонів;

- подальша ескалація конфліктів (у т. ч. «заморожених») у Чорноморсько-Каспійському регіоні, внутрішня нестабільність багатьох країн регіону, невизначеність перспектив і спільного бачення регіональних інтеграційних процесів;

- посилення мілітаризації регіону, збільшення іноземної військової присутності та розміщення новітніх систем озброєнь інших держав на територіях країн регіону;

- невирішеність проблемних питань, пов'язаних із договірно-правовим оформленням міждержавних кордонів, розмежуванням виключних морських економічних зон і континентального шельфу, а також із забезпеченням національно-культурних прав етнічних меншин, що

уможливило повернення до регіонального порядку денного питання про територіальні претензії.

3.1.3. Наявність безпосередніх зовнішніх викликів національній безпеці України:

- збереження неврегульованої конфліктної ситуації на території Придністровського регіону Республіки Молдова, що безпосередньо межує з Україною;

- невирішеність питання щодо розмежування лінією державного кордону акваторії Чорного і Азовського морів та Керченської протоки, відсутність демаркації державного кордону України з Російською Федерацією, Республікою Білорусь та Республікою Молдова, що стримує врегулювання правових засад забезпечення його режиму і облаштування, ускладнює ефективну протидію транснаціональним загрозам;

- наявність неврегульованих проблемних питань, пов'язаних із тимчасовим перебуванням Чорноморського флоту РФ на території України, недосконалість договірно-правової бази у цій сфері;

- недосконалість державної міграційної політики та неефективність системи державного регулювання міграційних процесів, що не забезпечують належний захист прав та інтересів громадян України, які працюють за кордоном, не створюють умов для допуску іммігрантів в Україну відповідно до її інтересів і їх належної інтеграції в українське суспільство.

3.2. У внутрішньому безпековому середовищі наявні системні проблеми, що загрожують національній безпеці.

3.2.1. Криза системи державної влади:

- корумпованість державних інститутів, їх неспроможність надавати адекватні відповіді на виклики сучасності, криза суспільної довіри до них;

- низька дієвість існуючих механізмів підготовки та прийняття державних рішень, неефективність контролю за їх виконанням;

- недосконалість правового регулювання суспільних відносин, зокрема неналежний рівень захисту права власності та непрозорість відносин у цій сфері, неефективність контролю за додержанням законодавства;

- системні недоліки у функціонуванні судової влади, що підривають довіру населення до держави і права, обмежують захист прав і свобод громадян, загрожують законним інтересам господарюючих суб'єктів;

- неадекватність реагування державних органів на конфліктні загострення у сфері політичних, економічних, соціальних, міжетнічних,

міжконфесійних відносин, радикалізацію суспільних настроїв і поширення проявів екстремізму, зокрема інспірованих іззовні.

3.2.2. Відчутне погіршення стану економічної безпеки:

- відсутність послідовної та відповідальної економічної політики на тлі світової фінансово-економічної кризи та її наслідків;

- посилення структурних деформацій в економіці, надмірний вплив зовнішньоекономічної кон'юнктури, стагнація внутрішнього ринку, недосконалість механізмів його захисту від несумлінної конкуренції з боку українських монополістів та імпортерів, неефективність боротьби з контрабандою;

- неефективність використання матеріальних ресурсів, переважання галузей з невеликою часткою доданої вартості, низький технологічний рівень вітчизняної економіки;

- неконтрольоване зростання зовнішнього боргу, в тому числі державного, недосконалість системи регулювання фінансових ринків, значні валютні ризики, неефективне і нерациональне використання коштів Державного і місцевих бюджетів;

- невідповідність фіскальної системи вимогам прискороного розвитку національної економіки на інноваційних засадах, високий рівень тінізації економіки, поширення тіньової зайнятості та методів ухилення від оподаткування, криміналізація економічних відносин;

- монополізація іноземним капіталом певних стратегічно важливих галузей національної економіки або небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу в таких галузях.

3.2.3. Критичне зростання рівня загроз енергетичній безпеці:

- надмірна залежність від імпорту енергоносіїв, недиверсифікованість джерел і маршрутів їх постачання, недостатність використання власного енергетичного потенціалу;

- низька ефективність використання паливно-енергетичних ресурсів, повільні темпи впровадження новітніх технологій;

- недостатня реалізація енерготранзитного потенціалу, низькі темпи інтеграції України до європейського енергетичного ринку;

- відсутність зведеного енергетичного балансу країни.

3.2.4. Консервація низького науково-технологічного рівня розвитку:

- нерозвиненість національної інноваційної системи;

- скорочення науково-технологічного потенціалу, відтік наукових кадрів за кордон, втрата наукових шкіл на ключових напрямках економічного розвитку; зростання науково-технологічної залежності від інших країн.

3.2.5. Соціально-демографічна криза:

- скорочення чисельності населення через погіршення стану здоров'я, низьку якість життя, недостатній рівень народжуваності, високу смертність, а також відтік населення за кордон;

- поширення соціальних хвороб, зокрема наркоманії, алкоголізму, туберкульозу, ВІЛ-СНІД; епідемії небезпечних інфекційних хвороб;

- зростаючий дефіцит трудових ресурсів, старіння населення, низька економічна активність і недооцінка вартості робочої сили.

3.2.6. Зростання небезпечності екологічних і техногенних викликів і загроз:

- критичний стан основних фондів, зокрема об'єктів підвищеної небезпеки, комунальної інфраструктури населених пунктів, очисних споруд підприємств;

- надмірне антропогенне порушення і техногенна перевантаженість території України;

- нерациональне, виснажливе використання природних ресурсів, радіоактивне, хімічне та біологічне забруднення довкілля, загострення проблеми транскордонних забруднень;

- утворення значних обсягів відходів виробництва та споживання, незадовільний рівень їх вторинного використання, переробки та утилізації;

- неконтрольоване ввезення в Україну екологічно небезпечних технологій та матеріалів, збудників хвороб, екологічно необґрунтоване використання генетично модифікованих організмів.

3.2.7. Залишаються актуальними й інші загрози, визначені Законом України «Про основи національної безпеки України».

3.3. На тлі зростання викликів і посилення загроз національній безпеці зберігається неадекватність сектору безпеки і оборони України завданням захисту національних інтересів, що характеризується:

- невідповідністю правоохоронної системи України завданням дієвого захисту прав, свобод і законних інтересів людини і громадянина;

- недостатньою ефективністю розвідувальних і контррозвідувального органів;

- триваючим погіршенням стану Збройних сил і оборонної промисловості;

- недосконалістю Єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій, зокрема державного моніторингу навколишнього природного середовища;

- нездатністю України протистояти новітнім викликам національній безпеці (явищам і тенденціям, що можуть за певних умов перетворитися на загрози національним інтересам), пов'язаним із за-

стосуванням інформаційних технологій в умовах глобалізації, насамперед кіберзагрозам.

4. Стратегічні цілі та ключові завдання політики національної безпеки

4.1. Стратегічними цілями політики національної безпеки України у середньостроковій перспективі є:

- створення прийнятних зовнішніх і внутрішніх умов для реалізації національних інтересів України;
- забезпечення необхідних умов для виконання Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава»;
- побудова ефективної системи забезпечення національної безпеки і зміцнення її провідних органів (Ради національної безпеки і оборони України, Збройних сил України, Служби безпеки України, інших правоохоронних і розвідувальних органів).

4.2. Ключові завдання політики національної безпеки у зовнішньополітичній сфері.

4.2.1. Захист прав та інтересів громадян і юридичних осіб України за кордоном.

4.2.2. Економізація зовнішніх зносин України, надання ефективної допомоги вітчизняним суб'єктам господарювання за кордоном, сприяння залученню іноземних інвестицій та диверсифікації джерел і маршрутів постачання сировинних ресурсів, насамперед енергоносіїв.

4.2.3. Формування інституційних засад інтеграції України в єдиний європейський простір, у т. ч. через секторальну інтеграцію до структур ЄС, розширення можливостей співпраці у форматі ініціативи ЄС «Східне партнерство», дальший розвиток взаємовигідного партнерства з Європейською асоціацією вільної торгівлі та її державами-членами; створення загальних умов для повноправного членства України в ЄС як надійної гарантії її безпеки.

4.2.4. Здійснення збалансованої політики у відносинах з ключовими міжнародними партнерами України, спрямованої на захист національних інтересів:

- поглиблення стратегічного партнерства України з ЄС, його державами-членами на засадах економічної інтеграції та політичної асоціації, укладання угоди про асоціацію, створення поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, лібералізація візового режиму з метою його майбутнього скасування. Інші пріоритети включають ім-

плементацию угоди про приєднання України до Європейського енергетичного співтовариства; участь України в реалізації завдань у рамках Спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС;

- формування нової моделі стратегічного партнерства України з Російською Федерацією на засадах балансу національних інтересів, розширення діалогу з питань протидії безпековим викликам і загрозам, пошук спільних підходів щодо формування нової загальноєвропейської системи колективної безпеки;

- розвиток діалогу та співробітництва України зі Сполученими Штатами Америки в рамках Хартії про стратегічне партнерство.

4.2.5. Підвищення ефективності зовнішньополітичної діяльності України на Центральноєвропейському і Чорноморсько-Каспійському просторах – регіоні життєво важливих інтересів нашої держави:

- підтримання партнерського співробітництва та розширення стратегічної взаємодії з Польщею, Угорщиною, Словаччиною, країнами Балтії, іншими державами – новими членами ЄС;

- утвердження відносин активного партнерства з Республікою Білорусь, формування механізмів вироблення і реалізації узгодженої енергетичної політики, розвиток економічної кооперації та взаємодії у безпековій сфері;

- розширення партнерства з Туреччиною як однією з провідних держав у Чорноморсько-Каспійському регіоні, розвиток стратегічного діалогу та взаємодії при вирішенні політичних, економічних, безпекових, гуманітарних питань;

- активізація взаємодії з регіональними організаціями, участь у реалізації багатосторонніх проєктів, інтенсифікація співпраці у форматах Центральноєвропейської ініціативи, Вишеградської групи, Організації Чорноморського економічного співробітництва, використання можливостей, що надаються ЄС у рамках політики «Східного партнерства» та «Чорноморської синергії»;

- формування нової моделі українсько-румунського партнерства на основі подолання недовіри та врегулювання проблемних питань у двосторонніх відносинах, реалізації потенціалу взаємодії з широкого спектра політичних, економічних, енергетичних, екологічних, гуманітарних питань;

- підтримка зусиль, спрямованих на протидію мілітаризації та гончі озброєнь у регіоні, намаганням перерозподілу геополітичних впливів та провокування конфліктних ситуацій, прагненням легітимізувати у той чи інший спосіб статус самопроголошених квазідержавних утворень на територіях країн регіону;

- підвищення ролі України як активного учасника врегулювання «заморожених» конфліктів, насамперед Придністровського;

- розширення і поглиблення взаємовигідної стратегічної співпраці з Азербайджаном, Грузією, Молдовою, у тому числі у форматі Організації за демократію та економічний розвиток – ГУАМ, спрямованої на вирішення завдань економічного розвитку її країн-членів;

- посилення протидії транснаціональним екологічним загрозам, що формуються внаслідок господарчої діяльності у сусідніх державах.

4.2.6. Дотримання політики позаблоковості України з урахуванням геополітичних реалій та завдань з протидії сучасним викликам і загрозам:

- пошук шляхів та механізмів посилення існуючих гарантій безпеки України та закріплення їх як міжнародно-правових зобов'язань;

- активна роль України у процесі вдосконалення архітектури європейської безпеки та підвищення ефективності діяльності її інститутів, зокрема ОБСЄ, підтримка ініціатив зі зміцнення регіональних механізмів, що створюють додаткові міжнародно-правові гарантії безпеки європейських держав;

- подальша участь у міжнародній миротворчій та антитерористичній діяльності, багатосторонніх заходах з протидії глобальним і регіональним викликам і загрозам з урахуванням інтересів України;

- участь у багатосторонніх зусиллях, спрямованих на досягнення Цілей Розвитку Тисячоліття, що були визначені на підставі Декларації Тисячоліття ООН, насамперед щодо зміцнення економічної та екологічної безпеки;

- продовження співробітництва, партнерства та взаємодії з Організацією Північноатлантичного договору (НАТО) у межах наявних механізмів та інструментів, зокрема Хартії про особливе партнерство, Комісії Україна – НАТО, Плану дій Україна – НАТО та річних національних програм, спільних робочих груп, у т. ч. спільної робочої групи з питань воєнної реформи;

- участь у безпекових програмах ОБСЄ, СНД, ОЧЕС, інших міжнародних організацій, а також у розвитку загальноєвропейської системи колективної безпеки.

4.2.7. Формування партнерських відносин з Китайською Народною Республікою, сприяння реалізації спільних економічних проєктів.

4.2.8. Розширення та поглиблення співробітництва, партнерства і взаємодії з країнами – центрами зростання в Азії та Латинській Америці.

4.2.9. Прискорення процесу правового оформлення (делімітації та демаркації) державного кордону України, вирішення з Російською Федерацією на основі норм міжнародного права питань розмежування акваторій Чорного і Азовського морів та Керченської протоки.

4.2.10. Активізація діалогу з Російською Федерацією щодо вдосконалення договірно-правової бази, що регулює питання тимчасового перебування Чорноморського флоту РФ на території України, для конструктивного вирішення наявних проблемних питань на основі взаємної вигоди та дотримання інтересів безпеки України.

4.2.11. Поглиблення взаємодії з Республікою Молдова з метою розв'язання проблемних питань міждержавних відносин, а також вироблення та реалізації узгодженої політики щодо двостороннього і регіонального співробітництва, врегулювання Придністровського конфлікту при дотриманні принципу збереження територіальної цілісності Молдови.

4.3. Ключові завдання політики національної безпеки у внутрішній сфері.

4.3.1. Створення сприятливих умов для зміцнення єдності українського суспільства на основі європейських демократичних цінностей:

- усунення бар'єрів культурного, конфесійного, мовного, регіонального характеру на основі безумовного дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини та громадянина;
- забезпечення пріоритетності всебічного розвитку й підтримки української культури та української мови як державної в усіх сферах суспільного життя на всій території України;
- гарантування вільного розвитку, використання і захисту російської, інших мов національних меншин України, сприяння вивченню мов міжнародного спілкування.

4.3.2. Формування гнучкої та ефективної системи публічних інститутів, спроможних адекватно й оперативно реагувати на зміни безпекової ситуації:

- попередження та протидія корупції на основі розмежування суспільних, державних, корпоративних і приватних інтересів;
- здійснення адміністративної реформи, у тому числі оптимізація системи органів виконавчої влади, реформування державної служби та її складових (військової, дипломатичної тощо), зокрема розмежування політичних і адміністративних посад, стабілізація кадрового складу державних органів, уніфікація системи рангів державних службовців, дипломатичних рангів, військових і спеціальних звань, класних чинів;
- дальша реалізація судової реформи у напрямі становлення в Україні системи судового устрою та судочинства, що функціонуватиме на засадах верховенства права та гарантуватиме право особи на справедливий суд;

- сприяння розвитку недержавної системи безпеки та законодавче забезпечення її діяльності.

4.3.3. Забезпечення економічної безпеки:

- дієвий захист права власності, оптимізація податкового навантаження на бізнес, удосконалення регуляторного та корпоративного законодавства, обмеження монополізму і сприяння конкуренції, підвищення ефективності регулювання фінансових і товарних ринків; створення на цій основі сприятливих умов для підприємництва й інвестування, скорочення матеріальних витрат та обмеження «тіньової» господарської діяльності;

- підвищення ефективності використання державних коштів, забезпечення дієвого державного контролю за діяльністю природних монополій, прозорості використання ними фінансових ресурсів, ефективності цінової і тарифної політики;

- забезпечення стійкості фінансової системи, стабільності обмінного курсу гривні, розширення кредитної підтримки економіки, зміцнення довіри до фінансових установ;

- мінімізація негативного впливу на економіку зовнішньої кон'юнктури та наслідків світової фінансово-економічної кризи;

- посилення дієвості захисту внутрішнього ринку від несумлінної конкуренції з боку постачальників імпоротної продукції;

- посилення контролю за функціонуванням підприємств, що мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави;

- оптимізація структури та обсягу зовнішнього боргу, недопущення неконтрольованого впливу капіталу за межі країни.

4.3.4. Зміцнення енергетичної безпеки:

- підвищення ефективності використання енергетичних ресурсів;

- забезпечення стабільності постачання паливно-енергетичної сировини, зокрема шляхом диверсифікації його джерел;

- створення умов для надійного функціонування вітчизняної інфраструктури транзиту та постачання енергоносіїв на внутрішній і зовнішні ринки;

- створення системи стратегічних резервів паливно-енергетичних ресурсів відповідно до практики ЄС і нормативів Міжнародного енергетичного агентства;

- формування із застосуванням новітніх інформаційних технологій зведеного енергетичного балансу України, впровадження постійно діючої системи моніторингу, прогнозування та стратегічного планування розвитку паливно-енергетичного комплексу та його галузей;

- дієвий захист критичної інфраструктури паливно-енергетичного комплексу від еколого-техногенних впливів і зловмисних дій.

4.3.5. Забезпечення продовольчої безпеки:

- врегулювання земельних відносин і раціоналізація землекористування, формування ринку земель сільськогосподарського призначення, юридичне і технічне оформлення права власності та користування землею, гарантії захисту прав власників земельних часток (паїв);
- розвиток аграрного ринку, створення умов для розкриття потенціалу аграрного сектору для забезпечення потреб населення України у доступному, якісному і безпечному продовольстві, утвердження її ролі як вагомого експортера аграрної продукції;
- захист внутрішнього ринку від постачання неякісної та небезпечної продовольчої продукції.

4.3.6. Подолання диспропорцій у соціально-гуманітарній сфері:

- створення економічних і соціальних умов для зростання народжуваності та скорочення смертності, обмеження відтоку населення за кордон і повернення трудових мігрантів на батьківщину;
- забезпечення відповідності ринку освітніх послуг перспективним потребам суспільства і держави у трудових ресурсах необхідної кваліфікації;
- підвищення ефективності охорони здоров'я, боротьби із соціальними хворобами, протиепідемічних заходів;
- зниження рівня соціального та майнового розшарування населення, наближення системи соціальних гарантій до принципів і норм країн ЄС;
- здійснення пенсійної реформи; підвищення ефективності соціальних гарантій для вразливих категорій населення; зменшення бродяжництва і безпритульності;
- запобігання поширенню пропаганди екстремізму, насильства, ксенофобії, релігійної нетерпимості, моральної розбещеності.

4.3.7. Створення безпечних умов життєдіяльності населення:

- формування збалансованої системи природокористування на основі принципу граничнодопустимих екологічних змін довкілля, ощадливого споживання природних ресурсів, збереження біологічного та ландшафтного розмаїття, зменшення викидів, скидів забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, застосування сучасних екологічно безпечних ресурсозберігаючих технологій;
- поліпшення екологічного стану водних ресурсів, якості питної води, запобігання дальшому забрудненню басейнів Чорного та Азовського морів, підземних вод;
- реабілітація техногенно забруднених територій, підвищення рівня техногенної, екологічної, ядерної та радіаційної безпеки, перетворення об'єкта «Укриття» на екологічно безпечну систему;

- забезпечення якісно вищого рівня безпеки праці, модернізація за рахунок роботодавця основних фондів і технологій, потенційно небезпечних для життя і здоров'я працівників;

- здійснення інженерного захисту територій від небезпечних геологічних процесів та гідрометеорологічних явищ;

- реформування житлово-комунального господарства, модернізація його основних фондів і підвищення якості житлово-комунальних послуг, зокрема завдяки залученню приватних інвестицій і розвитку конкуренції у цій сфері.

4.3.8. Забезпечення інформаційної безпеки:

- стимулювання впровадження новітніх інформаційних технологій і виробництва конкурентоспроможного національного інформаційного продукту, зокрема сучасних засобів і систем захисту інформаційних ресурсів;

- забезпечення безпеки інформаційно-телекомунікаційних систем, що функціонують в інтересах управління державою, забезпечують потреби оборони та безпеки держави, кредитно-банківської та інших сфер економіки, систем управління об'єктами критичної інфраструктури;

- розроблення та запровадження національних стандартів і технічних регламентів застосування інформаційно-комунікаційних технологій, гармонізованих з відповідними стандартами країн ЄС, у тому числі згідно з вимогами Конвенції про кіберзлочинність;

- створення національної системи кібербезпеки.

5. Система забезпечення національної безпеки

5.1. Принципи вдосконалення системи забезпечення національної безпеки.

Досягнення цілей Стратегії потребує кардинального реформування сектору безпеки і оборони, вдосконалення механізмів правового, організаційного, кадрового, фінансового, матеріально-технічного забезпечення національної безпеки, що передбачає:

- комплексне реформування всіх складових цієї системи;
- ефективне функціонування системи забезпечення національної безпеки на всіх етапах її реформування та розвитку;
- ефективне керівництво та управління ресурсами;
- дотримання балансу ефективності функціонування та демократизації органів сектору безпеки і оборони.

5.2. Напрями вдосконалення системи забезпечення національної безпеки України.

5.2.1. Системне вдосконалення законодавства з питань національної безпеки:

- його приведення у відповідність із Конституцією України, узгодження норм між собою;
- розроблення узгоджених актів щодо формування єдиної державної політики національної безпеки та її реалізації у визначених законодавством сферах;
- уточнення завдань, функцій і повноважень суб'єктів забезпечення національної безпеки, зокрема в умовах кризових ситуацій, що загрожують національній безпеці;
- сприяння розвитку права міжнародної безпеки та спільного здобутку ЄС у галузі безпеки та їх імплементація у національне законодавство;
- розвиток системи правових і соціальних гарантій для військово-службовців, осіб начальницького і рядового складу правоохоронних органів, прирівняних до них осіб, членів їх сімей з урахуванням економічних можливостей держави та стандартів країн ЄС.

5.2.2 Підвищення скоординованості та ефективності діяльності державних органів, відповідальних за реалізацію зовнішньої політики, якісне підвищення їх професіоналізму й аналітичного потенціалу, посилення ресурсного та кадрового забезпечення.

5.2.3. Зміцнення функціональної спроможності сектору безпеки і оборони, насамперед правоохоронних і розвідувальних органів, вирішення при цьому питань адаптації та соціальних гарантій для військово-службовців і працівників, які звільнятимуться.

5.2.4. Періодичне проведення комплексних оглядів сектору безпеки і оборони та його окремих сфер, зокрема оборонних оглядів, оглядів оборонної промисловості України.

5.2.5. Кардинальне підвищення ефективності підготовки кадрів, у тому числі вищої кваліфікації, для сектору безпеки і оборони з урахуванням визначених Стратегією пріоритетних напрямів політики національної безпеки, формування відповідного державного замовлення.

5.2.6. Удосконалення відповідно до загроз і викликів національним інтересам України, а також стандартів країн ЄС безпекових режимів, зокрема режиму охорони державної таємниці.

5.3. Реформування сектору безпеки і оборони як цілісної системи.

5.3.1. Посилення функціональної спроможності стратегічної ланки управління сектором безпеки і оборони; підвищення ефективності

інформаційно-аналітичного, організаційного, кадрового забезпечення; виконання Радою національної безпеки і оборони України функцій з координації та контролю діяльності органів виконавчої влади у сфері національної безпеки і оборони.

5.3.2. Стабілізація ситуації у Збройних силах і зупинення зниження рівня їх боєздатності та боєготовності, збереження офіцерського і сержантського корпусу, оптимізація їх структури та чисельності, відновлення технічної готовності озброєння та оновлення його складу, удосконалення системи бойової підготовки, реорганізація системи оперативного (бойового) та матеріально-технічного забезпечення та формування на цій основі невеликих за чисельністю, але ефективних, професійних Збройних сил, здатних виконувати завдання оборони держави в умовах проведення позаблокової політики.

5.3.3. Удосконалення структури сектору безпеки і оборони, функцій, завдань, організаційно-штатних структур і чисельності його органів, посилення їх кадрового потенціалу, виходячи з потреб забезпечення національної безпеки та економічних можливостей держави.

5.3.4. Реформування кримінальної юстиції, зокрема впровадження нового кримінально-процесуального законодавства й відповідні трансформації правоохоронної системи, системи досудового слідства; створення дієвої системи моніторингу криміногенної ситуації.

5.3.5. Підвищення професіоналізму та відповідальності в усіх ланках сектору безпеки і оборони на основі реалізації комплексу антикорупційних заходів, подальшого запровадження стандартів країн ЄС у діяльність його органів та повноцінних соціальних гарантій для військовослужбовців, осіб рядового та начальницького складу правоохоронних органів, порівнянних до них осіб і членів їхніх сімей.

5.3.6. Реалізація державних цільових програм боротьби з тероризмом і екстремізмом.

5.3.7. Розбудова державного кордону та його інфраструктури за стандартами ЄС.

5.3.8. Підвищення ефективності системи протидії інформаційно-психологічним впливам і операціям, що загрожують безпеці особи, суспільства та держави.

5.3.9. Зміцнення потенціалу оборонної промисловості, насамперед науково-технологічного, його ефективне використання в інтересах економічного розвитку України, а також органів сектору безпеки і оборони.

5.3.10. Удосконалення Єдиної державної системи цивільного захисту населення і територій, а також системи державного моніторингу навколишнього природного середовища.

5.4. Розвиток демократичного цивільного контролю над сектором безпеки і оборони.

5.4.1. Розвиток цивільно-військових відносин у суспільстві, у тому числі за рахунок приведення до стандартів країн ЄС співвідношення цивільного та військового персоналу в органах сектору безпеки і оборони.

5.4.2. Подальший розвиток механізмів президентського та парламентського контролю за діяльністю сектору безпеки і оборони, збільшення цивільного компоненту в органах сектору безпеки і оборони.

5.4.3. Збільшення відкритості та прозорості діяльності сектору безпеки і оборони, зокрема періодична публікація відповідних Білих книг.

5.4.4. Залучення інституцій громадянського суспільства до вироблення та реалізації політики національної безпеки, а також до оцінки її ефективності.

6. Реалізація Стратегії

6.1. Механізми реалізації Стратегії ґрунтуються на таких принципах:

- верховенство права, неухильне дотримання законодавства;
- відповідальність суб'єктів забезпечення національної безпеки за виконання поставлених завдань;
- прозорість основних напрямів видатків на національну безпеку і оборону;
- дієвість і постійність контролю у сфері національної безпеки, зокрема за використанням фінансових і матеріальних ресурсів;
- участь інституцій громадянського суспільства у реалізації Стратегії.

6.2. Координація і контроль заходів з реалізації Стратегії.

6.2.1. Координацію заходів із реалізації Стратегії здійснюють Президент України, Рада національної безпеки і оборони України, Кабінет Міністрів України у межах їх повноважень.

6.2.2. Контроль за реалізацією Стратегії здійснюють Президент України, Верховна Рада України, Рада національної безпеки і оборони України у межах їх повноважень.

Рада національної безпеки і оборони України щорічно розглядає стан реалізації Стратегії, визначає пріоритети й завдання політики національної безпеки, орієнтовні обсяги фінансових та інших ресурсів,

необхідних для їх реалізації, вносить Президентіві України відповідні пропозиції.

Секретар Ради національної безпеки і оборони України періодично, а у разі потреби – невідкладно інформує Президента України про перебіг виконання Стратегії та подає відповідні пропозиції.

6.2.3. Інституції громадянського суспільства здійснюють контроль за діяльністю органів державної влади щодо реалізації Стратегії через:

- громадську експертизу проектів нормативно-правових актів і концептуальних документів з питань національної безпеки;
- участь у роботі громадських експертних рад при державних органах, що діють у сфері національної безпеки;
- інформування суспільства про діяльність органів державної влади у сфері національної безпеки.

6.2.4. Координація заходів з наукового супроводження реалізації Стратегії здійснюється Національним інститутом стратегічних досліджень за участі Національної академії наук України, Національної академії правових наук України.

6.3. Ресурсне забезпечення національної безпеки.

6.3.1. Обов'язкове врахування у Державному та місцевих бюджетах видатків на забезпечення реалізації Стратегії, визначення таких видатків одним із пріоритетних напрямів бюджетної політики.

6.3.2. Поетапне доведення бюджетного фінансування сектору безпеки і оборони до оптимального рівня з одночасним переходом від орієнтації на чисельність як визначальний параметр фінансування на бюджетне планування на програмно-цільових засадах.

6.3.3. Стимулювання фундаментальних і прикладних досліджень у сфері національної безпеки.

6.4. Етапи реалізації Стратегії.

6.4.1. На першому етапі реалізації Стратегії (протягом 2011-2012 рр.) необхідно забезпечити стабілізацію суспільно-політичної та соціально-економічної ситуації, здійснити першочергові реформи, насамперед у сфері державного управління, забезпечити необхідні організаційні й економічні умови для реформування усіх сфер суспільного життя в межах євроінтеграційного курсу, вдосконалити законодавство з питань національної безпеки, виробити на основі Стратегії узгоджені між собою програмні документи щодо реформування сектору безпеки і оборони, насамперед оновлену Воєнну доктрину та Стратегічний оборонний бюлетень; розпочати реалізацію відповідних перетворень;

створити безпечні умови для проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу.

6.4.2. На другому етапі (протягом 2013–2014 рр.) мають бути досягнені цілі Програми економічних реформ на 2010–2014 роки «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», сформована нова якість державної влади, у тому числі сектору безпеки і оборони.

6.4.3. На третьому етапі (у 2015 і наступних роках) передбачається коригування Стратегії на основі оцінки ефективності її реалізації.

7. Заключні положення

7.1. Стратегія є документом, обов'язковим для виконання.

7.2. Стратегія є основою для комплексного планування діяльності органів державної влади у сфері національної безпеки. Органи державної влади керуються Стратегією при розробленні та реалізації законодавчих актів, інших концепцій, доктрин, стратегій, програм, планів та окремих заходів, укладенні міжнародних договорів і угод, інших міжнародно-правових документів, звітують про стан її виконання.

7.3. Посадові особи органів державної влади несуть персональну відповідальність за реалізацію Стратегії та виконання визначених нею завдань.

Додаток

**Матеріали засідання
«круглого столу»**

16 грудня 2010 р. в Національному інституті стратегічних досліджень відбулося засідання «круглого столу» з теми: «Національна безпека України: стратегічні пріоритети та шляхи їх реалізації». На засіданні було презентовано проєкт Стратегії національної безпеки України «Україна у світі, що змінюється».

В обговоренні взяли участь:

АРГУЧИНСЬКИЙ Ігор Борисович	незалежний експерт
БЄЛОВ Олександр Федорович	радник Голови СБУ
БЕГМА Віталій Миколайович	завідувач відділу оборонних стратегій та військово-технічної політики Національного інституту стратегічних досліджень
ВИДРІН Дмитро Гнатович	заступник Секретаря Ради національної безпеки і оборони України
ГАРМАШ Олександр Миколайович	співробітник Міністерства оборони України
ГОРБУЛІН Володимир Павлович	голова Ради з питань зовнішньої і безпекової політики
ГУЦАЛ Анатолій Феодосійович	радник директора Національного інституту стратегічних досліджень
ДУБОВ Дмитро Володимирович	завідувач відділу досліджень інформаційного суспільства та інформаційних стратегій Національного інституту стратегічних досліджень
ЖАЛІЛО Ярослав Анатолійович	перший заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень
КОЧУКОВ Віктор Миколайович	радник Посольства Російської Федерації в Україні
КОНОНЕНКО Костянтин Анатолійович	завідувач відділу глобалістики та безпекових стратегій Національного інституту стратегічних досліджень

КУЛИК Віталій Олександрович	радник директора Національного інституту стратегічних досліджень
ЛИТВИНЕНКО Олександр Валерійович	заступник директора Національного інституту стратегічних досліджень
ЛУПАЦІЙ Володимир Стефанович	радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень
МАКЕЄВ Олексій Сергійович	заступник директора Департаменту політики та безпеки МЗС України
МАРКЄЄВА Оксана Дмитрівна	завідувач відділу стратегій реформування сектору безпеки Національного інституту стратегічних досліджень
МЕЛЬНИК Олексій Васильович	провідний експерт військових програм Центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова
ПАРАХОНСЬКИЙ Борис Олександрович	радник при дирекції Національного інституту стратегічних досліджень
ПИЛИПЧУК Володимир Григорович	директор Науково-дослідного центру правової інформатики Національної академії правових наук України
ПИХУЛЯ Вадим Григорович	співробітник Департаменту політики та безпеки МЗС України
ПОЛЯКОВ Леонід Ігорович	голова Експертної ради Центру досліджень армії, конверсії та роззброєння
ПОРОДЬКО Володимир Михайлович	заступник Голови СБУ
РОЗУМНИЙ Максим Миколайович	завідувач відділу етнополітики та внутрішньополітичної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень
РУМЯНЦЕВ Олександр Петрович	співробітник Посольства Російської Федерації в Україні
СЕМЕНІЙ Олексій Володимирович	радник Міжнародного фонду «Єдиний світ»

СІНАЙКО Олег Олександрович	радник Голови Служби зовнішньої розвідки України
СКАЛЕЦЬКИЙ Юрій Миколайович	завідувач відділу екологічної та техногенної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень
СМЕНКОВСЬКИЙ Андрій Юрійович	завідувач відділу енергетичної та ядерної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень
ТИХИЙ Володимир Павлович	віце-президент Академії правових наук України
ЧАЛИЙ Валерій Олексійович	заступник генерального директора Центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова
ЧУМАК Віктор Васильович	директор Українського інституту публічної політики
ШАРОВ Євгеній Павлович	завідувач відділу зовнішньої політики Національного інституту стратегічних досліджень
ШЕВЦОВ Анатолій Іванович	директор Регіонального філіалу Національного інституту стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську

Учасники «круглого столу» дали у цілому позитивні оцінки презентованому проекту Стратегії національної безпеки України. Під час обговорення було висловлено низку конструктивних пропозицій та рекомендацій щодо змісту Стратегії, які були враховані під час доопрацювання проекту.

ЛИТВИНЕНКО Олександр Валерійович,
*заступник директора Національного
інституту стратегічних досліджень*

Шановні пані та панове! Щиро радий розпочати наше засідання, присвячене обговоренню проекту Стратегії національної безпеки України. Дуже добре, що висококваліфіковані та високопрофесійні експерти змогли взяти участь в обговоренні представленого проекту. Радий вітати в цій залі представників органів державної влади, представників посольств країн – наших стратегічних партнерів, а також журналістів. Сподіваюся, що в такому колі ми зможемо якісно та змістовно провести черговий етап обговорення проекту Стратегії національної безпеки України. Перед тим, як розпочати нашу роботу, пропоную домовитися про регламент, а саме: 20 хвилин – перший виступ, присвячений презентації нашого проекту, по 5 хвилин – дві співдоповіді, далі – по 5–7 хвилин – виступи бажуючих взяти участь в обговоренні. Тут є пісковий годинник, що дозволить нам слідкувати за часом. Якщо заперечень немає, то розпочнемо засідання.

Насамперед кілька слів щодо світового досвіду.

Стратегія національної безпеки є ключовим документом стратегічного планування у сфері національної безпеки у таких країнах як США, Російська Федерація, Велика Британія, Польща, Румунія тощо.

У 2009 році Стратегія національної безпеки була прийнята Російською Федерацією, у 2010 році оновили свої Стратегії США і Велика Британія.

Зазвичай Стратегія національної безпеки містить систему поглядів керівництва держави на сучасні особливості міжнародної ситуації, місце своєї країни у світі та регіоні, ключові національні інтереси, актуальні загрози безпеці, а також основні напрями і завдання державної політики національної безпеки.

Стратегія періодично уточнюється, виходячи з актуального стану міжнародної і національної безпеки, а також нових пріоритетів державної політики. Слід зазначити, що в демократичних країнах з приходом нової влади приймається і нова Стратегія національної безпеки.

В Україні правовим підґрунтям для розроблення Стратегії національної безпеки є закони України «Про основи національної безпеки України», «Про організацію оборонного планування», у яких цей документ згадується.

Так, у Законі України «Про основи національної безпеки України» зазначено: «Стратегія національної безпеки України є документом, обов'язковим для виконання».

А в Законі України «Про організацію оборонного планування» визначено, що «Стратегія національної безпеки України є основою для комплексного планування діяльності органів державної влади у сфері оборони і національної безпеки...». У цьому ж законі зазначено, що «Президент України, звертаючись до Верховної Ради України з посланням про внутрішнє і зовнішнє становище України, визначає, серед іншого, Стратегію національної безпеки України та подає, за необхідності, пропозиції про зміни до чинних законів з питань національної безпеки і оборони».

Перейдемо від загальних моментів до більш конкретних. Проект Стратегії національної безпеки України має таку структуру:

Загальні положення.

1. Основні засади і базові принципи захисту життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави.

2. Безпекове середовище та актуальні загрози національним інтересам і національній безпеці України.

3. Стратегічні цілі, пріоритетні напрями і ключові завдання політики національної безпеки.

4. Система управління національною безпекою.

Заключні положення.

Запропонована структура суттєво відрізняється від структури чинної Стратегії національної безпеки України 2007 р. і, на думку розробників, більш чітко розкриває основний зміст цього документа.

Запропонований проект Стратегії національної безпеки України найкраще розглядати у порівнянні із чинною Стратегією. За час, що минув, в Україні відбулися дуже суттєві зміни, насамперед у державному ладі: відновлено дію Конституції 1996 р., де визначено нашу країну як президентсько-парламентську республіку. Це не могло не відбитися на Стратегії національної безпеки.

Запропонована Стратегія містить чітке формулювання життєво важливих національних інтересів. Хочу підкреслити: не пріоритетів національних інтересів, як у чинному законодавстві, на що неодноразово зверталася увага, а саме національних інтересів, яких і за теорією, і за практикою не може бути багато. У цьому проекті визначено 5 ключових національних інтересів, що є базою для напрацювання системи більш реалістичних цілей.

Дуже важливими напрямками нової Стратегії є детальніше розроблений зовнішньополітичний аспект і аспект реформування сектору безпеки і оборони.

Насамперед проект Стратегії містить ґрунтовний аналіз змін у середовищі безпеки, він структурований за рівнями та джерелами загроз,

враховує тенденції, закладені у Стратегічній концепції НАТО, стратегіях НБ США, Росії, Великої Британії. Детальніше про це доповідь завідувач відділу глобалістики та безпекових стратегій Національного інституту стратегічних досліджень К. А. Кононенко.

Також слід зазначити, що відповідно до настанов Президента України нова Стратегія передбачає економізацію зовнішніх зносин, збалансоване та прагматичне міжнародне співробітництво.

Здійснено спробу розкрити й адаптувати потенціал позаблокової політики. Чітко визначено три основні напрямки нашого стратегічного партнерства: з ЄС, РФ, США. Наголошено на необхідності розширення співпраці України з новими центрами зростання.

Що стосується внутрішніх аспектів, насамперед реформування сектору безпеки, то вперше в нормативно-правовому документі сектор безпеки визначається як системне ціле. Визначено також пріоритет розвитку правоохоронних і спеціальних органів як структур, що забезпечують реалізацію прав і свобод людини та громадянина.

У новій Стратегії значну увагу приділено питанням реформування сектору безпеки, впровадженню загальноєвропейських норм і принципів його функціонування, а також загальноєвропейських норм і стандартів цивільно-військових відносин, побудови органів безпеки, розвідувальних і правоохоронних органів.

Також важливим, з нашої точки зору, є європейське розуміння інформаційної безпеки як *information technology security*. Тобто безпеки захисту інформації, безпеки інформаційних ресурсів і віднесення проблеми засобів масової інформації у функціонуванні інформаційного поля до проблем політичної безпеки. Це є суттєвою новацією і приведенням до світових норм і традицій.

Ще одним важливим моментом є врахування наслідків світової фінансово-економічної кризи та системи антикризових заходів.

Принциповим для нас є те, що цей проект Стратегії, на відміну від чинної її редакції, розглядається не як стратегія розвитку країни, а *саме як стратегія забезпечення національної безпеки*. Тобто метою документа є не саме по собі забезпечення економічного зростання, а *створення для цього безпечних умов*.

Дуже важливим є блок організаційних аспектів проекту Стратегії національної безпеки України. Адже вона містить цілісний погляд на систему управління національною безпекою, конкретні напрями та завдання щодо її реорганізації, визначає фінансування заходів із забезпечення національної безпеки як один з головних пріоритетів бюджетної політики.

Запропоновані дуже суттєві новації щодо фінансового забезпечення реалізації Стратегії, захисту економічної безпеки держави. Про це

детальніше розповідь завідувач відділу енергетичної та ядерної безпеки Національного інституту стратегічних досліджень А. Ю. Сменковський.

Запропонований також проект встановлює три етапи реалізації Стратегії (2011, 2012–2014, 2015 – і наступні роки), зобов'язує органи державної влади керуватися Стратегією у процесі планування своєї діяльності, визначає ефективний механізм контролю за її виконанням. Хочу подякувати Службі безпеки України за пропозиції у частині більш чіткого визначення механізму реалізації Стратегії.

Великою новацією є сам процес підготовки представленого проекту Стратегії, що включав детальне опрацювання з фахівцями центральних органів виконавчої влади. Хочу висловити щиру подяку представникам Міністерства закордонних справ, Міністерства внутрішніх справ, Служби зовнішньої розвідки України, Служби безпеки України, Секретаріату Кабінету Міністрів України та інших органів державної влади за суттєвий внесок у цей процес.

До обговорення проекту залучилося багато незалежних експертів із провідних аналітичних центрів. Процес опрацювання був складний, але ми дуже вдячні, насамперед представникам Центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова, Київського національного університету імені Тараса Шевченка та інших структур за їх внесок. Участь цих фахівців дала змогу значно удосконалити процес підготовки проекту Стратегії.

Було здійснено три етапи «мозкового штурму» в експертному форматі, і на сьогодні проект винесено на публічне обговорення.

Також було проведено міжнародні експертні консультації за участю провідних фахівців із країн Євросоюзу, США й РФ.

Хочу проанонсувати, що після 10 січня 2011 р. ми плануємо провести великий публічний захід за участю представників міжнародної експертної спільноти у вигляді відеоконференції у форматі Вашингтон – Брюссель – Москва – Київ з презентацією проекту Стратегії національної безпеки України.

Далі хочу зупинитися на кількох моментах щодо процедури прийняття такого документа.

Відповідно до законодавства України проект Стратегії надсилається Президенту, потім розглядається Радою національної безпеки і оборони України. Далі Стратегія затверджується Указом Президента України й оголошується у Посланні Президента України до Верховної Ради України. Разом з оголошенням Стратегії передбачається внесення пропозицій щодо змін до чинного законодавства у сфері національної безпеки та оборони.

Розкриваючи наші прагнення, наголошу, що ми будемо пропонувати зміни до Закону України «Про основи національної безпеки України» у першу чергу в частині приведення до традиційнішого формулювання поняття національної безпеки. У чинній редакції закону це формулювання занадто довге (понад 80 слів) і складне.

Доводжу до вашого відома, що згідно з Рішенням РНБОУ, введеним у дію Указом Президента України від 10.12.2010 р. № 1119, Національному інституту стратегічних досліджень доручено завершити підготовку та подати у встановленому порядку на розгляд Президентіві України у триденний строк (до 6 січня 2011 р.) проект нової редакції Стратегії національної безпеки України.

Ми розраховуємо найближчим часом отримати останні експертні зауваження та пропозиції та подати доопрацьований проект Стратегії до Нового року.

Переконаний, що ухвалення Стратегії вже на першому році повноважень Президента України В. Януковича засвідчить розуміння керівництвом держави важливості вирішення проблем національної безпеки, послідовність державної політики, спрямованої на європейську інтеграцію, утвердження демократичних цінностей, ефективний захист прав і свобод громадян, забезпечення дієздатності державних інститутів.

Хочу ще раз підкреслити, що принциповою новацією документа є переорієнтація діяльності органів державної влади на неухильний захист національних інтересів, серед яких пріоритетним є захист прав і свобод людини та громадянина, ефективну протидію загрозам національній безпеці України, адаптацію України до викликів сучасності.

Щиро дякую за увагу і надаю слово завідувачу відділу глобалістики та безпекових стратегій Національного інституту стратегічних досліджень К. А. Кононенку (до 5 хвилин).

КОНОНЕНКО Костянтин Анатолійович,
завідувач відділу глобалістики та безпекових стратегій
Національного інституту стратегічних досліджень

Дякую, Олександр Валерійовичу! Хотів би коротко зупинитися на двох моментах: на проблемах, з якими зіткнулася робоча група під час підготовки цього проекту, а також на зовнішньополітичному розділі проекту Стратегії, оскільки він зазнав чи не найбільших змін порівняно з чинною Стратегією 2007 р.

Отже, щодо проблем, які виникли при підготовці цього проекту. Спочатку робоча група поставила перед собою завдання оновити текст Стратегії 2007 р. з урахуванням тих подій, що відбулися в безпековому

середовищі протягом останніх трьох років. Але фактично, коли робоча група почала напрацьовувати такі зміни, виявилось, що не всі положення документа 2007 р. викладені на кшталт завдань захисту національної безпеки. Це були радше переліки напрямів державної політики у тій чи іншій сфері: економічній, політичній, зовнішньополітичній тощо. Тому основне завдання робочої групи на етапі розроблення нової редакції Стратегії полягало в тому, щоб усі положення документа виписати як завдання захисту національної безпеки. Наскільки це вдалося – судити експертам. Але ми намагалися максимально врахувати цей аспект при підготовці тексту Стратегії.

Іншим проблемним питанням було те, що пропозиції органів державної влади, які надходили робочій групі до тих чи інших розділів проекту Стратегії, не завжди стосувалися питань забезпечення національної безпеки, а часто відображали відомчі підходи до напрямів державної політики того міністерства чи відомства, яке надавало пропозиції. І тому виникли труднощі з адаптацією цих пропозицій до завдань захисту національної безпеки.

Виходячи з цих основних моментів, робочою групою було підготовлено той проект Стратегії, що сьогодні винесено на розгляд учасникам засідання.

Хотів би ще додати до сказаного Олександром Валерійовичем, те що ми намагалися надати проекту Стратегії чіткішої структурованості у плані переліку загроз і завдань з їх нейтралізації чи протидії. Ми вибудовували цей перелік, виходячи з такої градації: глобальні загрози, регіональні загрози, національні загрози. Відповідно до цього вибудовували й завдання протидії загрозам національній безпеці.

Тепер стосовно зовнішньополітичного розділу. Він також побудований на згаданих вище засадах. У чинній Стратегії 2007 р. зовнішньополітичним проблемам не було приділено значної уваги. У новому документі зовнішньополітичні загрози чітко структуровані за глобальним, регіональним і національним напрямками. Крім того, ми намагалися не тільки дати перелік існуючих викликів і загроз, а й визначити загрозливі тенденції у зовнішньополітичній сфері України, що створюють або в майбутньому можуть створити загрози національній безпеці України.

Щодо змісту завдань зовнішньополітичного розділу проекту Стратегії, то ми виходили з необхідності зміцнення гарантій безпеки України в умовах позаблоковості. Іншим важливим аспектом було відображення впливу політики національної безпеки на реалізацію багатовекторної зовнішньої політики держави відповідно до завдання, нещодавно поставленого Президентом України. На цьому я завершую свій виступ.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Дякую, Костянтинне Анатолійовичу! Слово надається завідувачу відділу енергетичної та ядерної безпеки Інституту Андрію Юрійовичу Сменковському.

СМЕНКОВСЬКИЙ Андрій Юрійович,
*завідувач відділу енергетичної та ядерної безпеки
Національного інституту стратегічних досліджень*

Дякую! Шановні колеги, насамперед хотів би продовжити думку, що вже пролунала в основній доповіді, щодо деяких правових аспектів підготовки проекту Стратегії. У процесі його підготовки експертами та представниками неурядових організацій висловлювалися думки стосовно того, що, з одного боку, проект не повною мірою відповідає чинному законодавству, а з іншого – занадто повторює застарілі норми законодавства. На цій дилемі зупинюся детальніше.

Як Ви знаєте, законодавчою основою підготовки, прийняття та реалізації Стратегії національної безпеки України є два закони: «Про основи національної безпеки України» та «Про організацію оборонного планування». При цьому визначення Стратегії міститься в непрофільному Законі «Про організацію оборонного планування», і звучить як «довгострокова комплексна програма практичних дій щодо захисту національних інтересів...».

Якщо дотримуватися цього визначення беззаперечно, то Стратегія не працюватиме. По-перше, вона буде не довгострокова, а середньострокова. По-друге, програмою передбачено комплекс детальних заходів і відповідне фінансування, що неможливо передбачити на такий тривалий період, на який розрахована Стратегія.

Тому було прийнято рішення взяти частину визначень із Закону України «Про основи національної безпеки України», що і передбачає Стратегія національної безпеки України.

Крім того, Закон України «Про основи національної безпеки України» містить досить деталізований перелік пріоритетів національних інтересів України і загроз національній безпеці, а також основних напрямів державної політики щодо їх нейтралізації. У першому абзаці ст. 7 Закону, який, нагадаю, було прийнято у 2003 році, зазначено, що: «на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України, стабільності в суспільстві є...». Таким чином, ми виходили з необхідності актуалізації в новому документі загроз національній безпеці, які на даний час і на той строк, на який розрахована Стратегія,

залишатимуться актуальними. Також ми додали заходи державної політики, що відповідатимуть і новим загрозам, і тим, що містяться у Законі.

Таким довгим вступним словом, думаю, зняті відповідні питання щодо законодавства. Безумовно, дотриматися норм двох зазначених законів буквально було неможливо, але вважаю, що зрештою проект Стратегії відповідає законодавству і є адаптованим під його застосування у сучасних умовах і на перспективу. Це по-перше, а по-друге, як зазначив Олександр Валерійович, до проекту Стратегії додаватиметься пакет законодавчих ініціатив Президента України щодо приведення законодавства у сфері національної безпеки у відповідність до сучасних умов. Такою непростою була ситуація, але я вважаю, що її вдалося досить збалансовано вирішити. Не зупинятимуся на окремих загрозах і напрямках державної політики, які є у проекті Стратегії (всі присутні мали змогу з ним ознайомитися), вони були дуже детально опрацьовані з експертами. Адже цей процес ще не завершений, ми будемо раді отримати додаткові пропозиції, які дуже уважно вивчимо і максимально врахуємо.

Хотілося б звернути увагу на розділ, що є дуже важливим і, можна сказати, ключовим, оскільки від нього залежить, наскільки все запропоноване буде реалізовано, за умов схвалення його керівництвом держави. Йдеться про систему управління національною безпекою. Такий розділ містився й у попередній Стратегії 2007 року, але він був закоротким і дещо декларативним. У підготовленому проекті ми спробували його конкретизувати, ввести етапи реалізації Стратегії. Отже, він складається з таких елементів:

- реформування системи управління національною безпекою і його напрями;
- формування сектору безпеки і оборони як цілісної системи (цього у Стратегії 2007 року не було);
- конкретні напрями розвитку системи демократичного цивільного контролю за сектором безпеки і оборони;
- ресурсне забезпечення національної безпеки (при цьому зазначено, що обов'язковим є врахування в Державному бюджеті видатків на забезпечення реалізації визначених Стратегією завдань фінансовими, інтелектуально-кадровими, матеріально-технічними, інформаційними та іншими необхідними ресурсами).

І, нарешті, принципи та механізми державного і громадського контролю за реалізацією Стратегії. Щодо етапів реалізації Стратегії, то передбачається:

- перший етап – 2011 рік;
- другий етап – 2012–2014 роки;
- третій етап – 2015 і наступні роки.

На третьому етапі передбачається підбиття підсумків реалізації Стратегії за 5 попередніх років і чергова ітерація її уточнення, як це робиться у тих країнах, що мають досвід прийняття Стратегії національної безпеки.

Дякую за увагу!

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую за виступ. Якщо немає запитань до доповідачів, радий розпочати дискусію. До виступу запрошуюю Леоніда Ігоровича Полякова.

ПОЛЯКОВ Леонід Ігорович,
*голова Експертної ради Центру досліджень
армії, конверсії та роззброєння*

Дякую, пане головуєчий! Як учасник робочої групи з розробки цього проекту та в якості незалежного експерта можу відзначити, що, на мою думку, своє завдання робоча група виконала. Цей проект не соромно показати не лише внутрішній, але й зовнішній аудиторії. Хочеться сподіватися, що під час подальшого можливого доопрацювання до моменту затвердження Президентом із цього проекту не буде вилучено все те, що розробникам вдалося в нього закласти. Хоча, на мою думку, дещо можна було б скоротити. Насамперед у розділі про зовнішню політику можна було б уникнути надмірної загальності, яка і досі притаманна документу.

Говорячи про те, що на рівні проекту завдання виконане, можна було б поставити крапку, але не хочу цього робити, оскільки мене, відверто кажучи, здивували деякі речі. Безумовно, цей проект у запропонованому вигляді кращий за Стратегію 2007 року – і змістовно, і структурно. Склад і рівень його практичних розробників є експертним і професійним, але у роботі над проектом не брали участі політики, а це документ політичний. У нас є Рада національної безпеки і оборони України, уряд, Адміністрація Президента України – політиків вистачає, їх навіть почали скорочувати. Хто ж буде автором цього документа? Доктор наук О. Литвиненко? Йому, звісно, буде приємно, адже окрім того, це дуже перспективно для молодого доктора наук. Але, з точки зору державної політики і стратегії, те, що ми не почули голос представників Ради національної безпеки і оборони України, інших названих вище органів, свідчить про методичну та професійну слабкість стратегічної ланки нашої безпекової політики.

Хотілося б сподіватися, що за три тижні, які залишилися до подання проекту Президенту України, ті люди, які відповідають за стратегічний рівень національної безпеки (а це, безумовно, політичний рівень), визначаться, хто ж візьме на себе «батьківські обов'язки», хто доповідатиме не лише Президентові, але й українському народу, суспільству, парламенту, нашим стратегічним партнерам по кожному пункту проекту щодо нашого бачення Стратегії. Це дуже важливо.

Якщо такого «батька» не знайдеться, то виникає питання, навіщо тоді взагалі Рада національної безпеки і оборони? Можливо, вона не потрібна і необхідно залишити лише радника у Президента, а не Раду? Кожна людина має особисто відповідати за кожне положення проекту. Якщо ж її немає, то необхідно пояснити чому.

Дякую за увагу!

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро Вам дякую, Леоніде Ігоровичу. Хочу зробити два маленьких зауваження. По-перше, проект Стратегії розробляється відповідно до доручення Президента України. За Статутом Національний інститут стратегічних досліджень є базовою установою науково-прогнозного забезпечення діяльності Президента України. У цих межах і здійснюється відповідна робота.

Маю сказати декілька слів з приводу нашої взаємодії з Радою національної безпеки і оборони України. Я щиро поважаю присутнього тут Дмитра Гнатовича Видріна за його внесок у роботу над проектом, але, на превеликий жаль, ми отримали сьогодні від РНБОУ лише один документ, що висвітлює їх бачення, проте його, на жаль, соромно показувати у висококваліфікованому експертному товаристві. Я говорю про це із великим болем, оскільки для мене ця інституція також не чужа, як і для багатьох тут присутніх. Оцінка її нинішнього стану дана у промові Президента України та виступі Глави Адміністрації Президента України щодо необхідності його реформування. На превеликий жаль, ситуація в РНБОУ є такою, якою вона є.

Хто бажає виступити? Прошу, Валерію Олексійовичу.

ЧАЛИЙ Валерій Олексійович,

заступник генерального директора Центру економічних і політичних досліджень імені Олександра Разумкова

Дякую, Олександрє Валерійовичу! По-перше, хотів би подякувати за запрошення і за ту оцінку, яку Ви дали нашій роботі. Хотів би зазна-

чити, що в даному випадку немає офіційної позиції Центру імені Олександра Разумкова. Олексій Мельник брав переважно участь у роботі над проектом. У нас є різні бачення (*щодо проекту*), ми демократична структура. Тому, вважаю, у нас виробився непоганий механізм взаємодії, і хотів би привітати колектив авторів цієї академічної праці, оскільки вона виписана структурно досить добре і збалансовано, особливо її економічна та енергетична частини. За ці роки ми вже навчилися готувати документи, з чим я вас і вітаю.

Не буду зараз вдаватися до конкретики, адже останні пропозиції надійшли від нас два дні тому, і, мабуть, технічно ще не враховані, отже, на цьому зупинятися не буду. Поговорімо краще про ідеологію.

Є цілий блок питань з розкриття понять позаблоковості, адаптації та імплементації, щодо яких ми не змогли надати пропозицій. Зараз я не політизую питання, а просто констатую, що воно, на жаль, не розкрито. І вважаю, що це на сьогодні взагалі дуже складно зробити. Адже таке надамбітне питання не змогли вирішити у Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики». Проблема більш глибинна, і її не можна розкрити лише перерахуванням участі України у безпекових механізмах ЄС, ОБСЄ, СНД, ОДКБ. Як людина, яка працювала в органах державної влади, я не розумію, як це може бути керівництвом до дії? Яких саме безпекових структур? ОДКБ, СНД чи ЄС? Чи це автоматично не суперечить одне одному?

Стосовно загальноєвропейської системи колективної безпеки, що формується. Констатую, і всі експерти про це знають, що сьогодні така система відсутня. Далі ми пропонуємо узгодити дії з Росією у процесі її формування. А чи будемо ми це робити з іншими стратегічними партнерами?

Наприклад, у проекті є дуже гарна позиція щодо узгодження енергетичної політики з Білоруссю, є вже й певні домовленості. А з Росією ми будемо її узгоджувати?

Тобто існує цілий комплекс питань, який необхідно вирівнювати. Наприклад, стосовно приведення нашої системи захисту державної таємниці до європейських стандартів та принципів. А чому не до китайських? Може, вони кращі? Тобто необхідно переглянути, чи завжди коректно використовується слово «європейські». «Єдиний європейський простір» – що це? Наприклад, коли згадується зона вільної торгівлі, зрозуміло, що йдеться про поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі. Отже, зазначений вище комплекс питань необхідно удосконалити.

Також постає важливе питання, щодо того, як ми будемо долати дефіцит безпеки, якщо ми його й досі жодним чином не гарантуємо. До

речі, уже дещо застаріли й механізми гарантування. Ми вже конкретно просунулися вперед і досягли значно більшого у цьому питанні, ніж записано у Стратегії (і деякі державні установи про це знають). При цьому є ключове питання, на яке немає відповіді. Президент України на нараді перед дипломатичним корпусом України з приводу забезпечення національної безпеки заявив, що незворотною гарантією безпеки України є членство в ЄС. На сьогодні ми є позаблоковими, а гарантії отримуємо тільки з членством. Що саме робити у цьому випадку, поки ніхто не пояснив.

Добре, що у проєкті Стратегії міжнародний розділ уже більш розкритий, але він потребує подальшого розуміння, до якого не можна дійти без серйозного обговорення. Що ж ми маємо на сьогодні? Перевернуту піраміду? Спочатку необхідно було обговорити питання з політиками, а вже потім виходити на документи. Коли я був заступником міністра закордонних справ і очолював групу з підготовки відповідних документів, пропонував розробити Стратегію зовнішньої політики. На жаль, втрачено час, але добре, що цього року така Стратегія вже вийде.

Слід розуміти, що це не Стратегія національної безпеки Президента України, тому посилання на виступи Президента, цитати або оцінки діяльності попередньої влади слід прибрати або зробити те, що й британці, а саме: огляд всього, що було зроблено раніше. Можна говорити, що новий проєкт кращий за Стратегію 2007 року, але при цьому необхідно й наводити аналіз поточної ситуації.

Не можна писати, що запорукою вирішення всієї ситуації щодо реалізації Стратегії є дієздатність державної влади. Навряд чи це буде запорукою після 2010 року. Тим паче, що у проєкті Стратегії йдеться про неспроможність державної влади, кризу довіри суспільства до державних інституцій.

Ми спираємося на державну програму економічних реформ. Вона вже є, уже реалізується. Але ми не можемо спиратися у Стратегії національної безпеки України на документ, який не має чітко визначеного правового статусу. Це не закон, отже не зрозуміло, як її виконувати. А у проєкті зазначено, що ключова ціль політики національної безпеки є виконання програми економічних реформ. Технічно цього не має бути, і це треба виправити.

Йдеться про нашу сьогоднішню ситуацію. У проєкті Стратегії враховано навіть останні зміни: щодо адміністративної та податкової реформ. Це плюс, і я хотів би це відзначити. Економісти, енергетики швидко відреагували і внесли усі зміни у проєкт. Але слід враховувати, що наступного року буде цілий комплекс законодавчих ініціатив від Президента України. Зараз уже у Верховній Раді лежить антикорупційний пакет, зміни до трудового законодавства, пенсійна реформа.

Якби сьогодні Стратегія уже була, вона не виконувалася б апіорі, але це питання щодо виконання документів. Немає прозорості та ще багато чого. Ви говорите – бюджетне фінансування, але де воно сьогодні в бюджеті відповідно до виписаних пріоритетів? Не видно.

Зазначу, що проект Стратегії – дуже добротний документ. Хоча, гадаю, якщо він буде і Президент вийде з такою ініціативою – дуже добре, проте якщо ні – нічого, на жаль, не зміниться. Тому разом зі Стратегією вже зараз потрібно подавати пакетом конкретні зміни до законодавства, плани, програми, які б чітко все це вводили в дію, тому що за роки незалежності вже маємо негативний досвід виконання досить вдаливих актів.

Ми готові до подальшої співпраці, але обґрунтувати позаблоковість як не міг раніше, так і зараз не можу.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую за Ваші зауваження. Ще раз наголошую, що разом із цим документом готується пакет законодавчих пропозицій. Також хочу підкреслити, що я не повністю згоден з Валерієм Олексійовичем у тому, що неприйняття Стратегії нічого не змінить. Звісно, вона буде певним чином недосконалою, безумовно, є проблеми, але я переконаний, що це буде впевнений крок у правильному напрямі. А якщо він не буде зроблений, то нагадаю, що для того, «щоб стояти на місці, треба дуже швидко бігти».

Дякую!

ШЕВЦОВ Анатолій Іванович,
*директор Регіонального філіалу Національного інституту
стратегічних досліджень у м. Дніпропетровську*

Дякую. Шановні учасники! Хотів би зупинитися на декількох позиціях стосовно безпекового середовища. Саме щодо нього у мене є побоювання, аби Стратегія при подальшому обговоренні на політичному рівні не втратила сьогоденного змісту цього розділу. Адже існує чимало ознак, що це може статися. У зв'язку з цим я хочу зазначити, що протягом останнього місяця відбулося більше десятка подій глобального рівня, що надзвичайно впливають саме на безпекове середовище. І роблячи висновки з аналізу цих подій, необхідно брати до уваги, враховувати й відстоювати позицію, закладену в проекті Стратегії стосовно безпекового середовища.

Перший висновок, який можна зробити з цих подій, – це збереження значення воєнних загроз. Саме цей тренд залишається визначальним у Стратегічній концепції НАТО, попри всі розмови про «м'яку силу»,

зростання нових загроз та інше. Відповідних цитат ви можете знайти в цьому документі чимало. «Незважаючи на те, що Альянс не розглядає жодну країну в якості супротивника, ніхто не повинен сумніватися в рішучості НАТО, якщо безпека будь-кого з його членів буде під загрозою. Стримування, засноване на відповідному балансі ядерних та звичайних можливостей, залишається ключовим елементом нашої загальної стратегії». І це, як кажуть, червоною ниткою проходить через усю концепцію, попри те, що нас запевняли щодо «м'якої сили» і відсутності загроз у сучасному світі.

Наступне. Значна увага зміцненню військових можливостей приділяється Російською Федерацією. В останньому Посланні Президента Росії, присвяченому переважно соціальній політиці, є також розділ про забезпечення нацбезпеки. За незрозумілих причин він там є і містить заяву Президента РФ про узятий Росією курс на глибоку модернізацію Збройних сил. Представлено й відповідні завдання, про масштаби яких свідчить заявлена сума фінансування – 20 трлн рублів.

Конфліктність нинішньої ситуації на теренах євразійського простору призвела до провалу саміту ОБСЄ в Астані. Замість очікуваного плану дій про врегулювання конфліктів на теренах СНД отримали пусту політичну декларацію, що повторює відомі чинні документи ОБСЄ. Це стосовно конфліктності нинішнього середовища.

Другий тренд – відсутність єдності стосовно трансформації структур безпеки в рамках ОБСЄ. Добре знаємо, що НАТО дотримується позиції збереження чинних систем безпеки і не вважає за необхідне формувати нові структури, тоді як Росія послідовно виступає за перегляд чинних домовленостей. Відповідно до того, що вона хоче (*Договір про європейську безпеку*), необхідно модернізувати ОБСЄ, стиль та форми її діяльності. Росія навіть внесла на саміті проект статуту ОБСЄ та пропозиції з реформування її структур, що практично не розглядалися на саміті в Астані. Це тривожні симптоми, і наші сподівання на те, що ми будемо приєднуватися до якоїсь міфічної системи безпеки на євразійському просторі, є дещо наївними. І відповідно, не варто дуже захоплюватися цим напрямком формування нової системи безпеки.

Важливим трендом на базі цих позицій є також принцип подвійних стандартів у зовнішній політиці провідних гравців. Найбільш яскраво це показує переписка Держдепартаменту, викладена на славнозвісному сайті (*Вікілікс*), і дискусія довкола цього. Тобто публічним стало те, що раніше таким не було. І прикладів подвійних стандартів скільки завгодно. Усе це і є тим безпековим середовищем, яке ми маємо враховувати.

На мій погляд, Стратегія на сьогодні більш-менш відповідає наявній ситуації, але є велике побоювання, що все це може бути вихолощене, і тоді документ втратить свій сенс. На це я і хотів звернути увагу.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую, Анатолію Івановичу! Дуже сподіваюся, що документ вийде у достатньо опрацьованому вигляді, адже глибоко впевнений у високому рівні фаховості керівництва, співробітників Адміністрації Президента, які це робитимуть. Хочу також навести оцінку одного з іноземних експертів, який, ознайомившись із проектом, зазначив, що «автори Стратегії, віддаючи пріоритет військовим загрозам, живуть у ХІХ сторіччі». Але потім він додав: «але ми, здається, також живемо в цьому ж сторіччі».

ШЕВЦОВ А. І.:

Так, це є у Стратегічній концепції НАТО.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Саме так. Я б хотів надати слово Володимирі Павловичу Горбуліну, власне патріарху нашої національної безпеки. І хочу подякувати йому за участь.

ГОРБУЛІН Володимир Павлович,
голова Ради з питань зовнішньої і безпекової політики

Дякую. Спочатку кілька приємних слів. Дуже приємно, що тут присутні люди, які працювали над двома редакціями Стратегії 2007 року. Дуже приємно. Понад те, вони брали, як мені відомо, дуже активну участь у створенні нового документа. Якоюсь мірою сьогодні, можна сказати, існує наступність у створенні таких документів. Це добра ознака не лише експертної думки, а й для формування державної думки.

По-друге, я погоджуюся з визначенням, яке сьогодні було надано Леонідом Ігоровичем. Безумовно, Стратегія – це політичний документ. Біда це або навпаки, перевага того, що документ створюється саме таким чином: спочатку опрацьовується у великому експертному середовищі – формується, розглядається, обговорюється, а потім виставляється на суд нашого, так би мовити, політичного бомонду. Я не впевнений, що останній, зайнятий сьогодні дуже великим масивом реформування,

і передусім економічними, соціальними питаннями, має можливість створити цей документ самостійно. У цьому є, на мій погляд, позитивний момент.

Друга сторона цього питання – наскільки вдасться захистити ті непогані тези, що є у цьому документі.

Хочу насамперед зазначити як людина, яка доповідала попередню Стратегію на Раді національної безпеки і оборони, що на тому засіданні Ради були представлені абсолютно всі політичні сили: і «регіонали», і БЮТ, і «Наша Україна», не пам'ятаю, чи були комуністи. Обговорення було надто складним, але воно відбулося – і документ з'явився. Чому він не спрацював, це зовсім інша проблема. І про це багато можна говорити.

Я вважаю, що треба зробити так, щоб ми могли захистити зазначені позиції.

Новий документ, безумовно, більш професійний. Уперше йдеться про те, що нам треба працювати над створенням політичної нації. Саме це сьогодні має сенс для України.

Збережено основну позицію старої Стратегії – консолідація суспільства і консолідація держави. Ця диспозиція зберігається. Перед тим, як почалося засідання «круглого столу», до мене звернулися журналісти: «Будь ласка, запропонуйте конкретні методи, як консолідувати суспільство». Я не те, що був не готовий відповісти, просто вважаю, що це багатофакторне завдання, над яким треба працювати. Але це завдання стоїть перед нашою країною в цілому, а не тільки перед експертним середовищем. І наше завдання весь час ініціювати, якщо ми не можемо довести до кінця, такі дуже важливі і логічні політичні речі для країни. Отже, є над чим працювати.

Стосовно зовнішнього середовища. Я, Валерію Олексійовичу, був би дуже вдячний і Вам, і собі, й Анатолію Івановичу Шевцову теж, якби ми змогли наповнити сенсом чи змістом поняття позаблоковості держави, знайти відповіді на сьогоднішні варіації усіх безпекових проблем, що весь час стоять перед світом. І це підтвердив і саміт (НАТО) в Лісабоні, і саміт НАТО – Росія, і згодом саміт (ОБСЄ) в Астані. Адже всі зрозуміли, що неподільна безпека, можливо, вже й існує, але низка країн з неї випадає, особливо ті, які не належать ні до НАТО, ні до ОДКБ. Узагалі, може є такий спеціальний статус, який треба шукати. І може саме з позицій позаблоковості треба на це дивитися новими очима.

І ще один момент. Я просто хотів би, наприклад, повернутися до досвіду Росії. Це не можна писати в Стратегії, але це просто тема для роздумів. Непомітно створюються в рамках загальних систем, чи в рамках певних безпекових архітектур – я навіть не знаю, як їх назвати, чи альянси, чи союзи, як, наприклад, відносини Росія – Туреччина,

Росія – Польща. Яке вони матимуть значення у майбутньому, як впливатимуть на безпекове середовище у Центральній, Східній і Південній Європі? Яким чином буде формуватися система безпеки чи безпекова архітектура на євразійському просторі? Це є предметом для роздумів. Хто займається цими питаннями в нашій країні? Я не хочу зараз (адже тут присутні люди з Міністерства закордонних справ) їх критикувати. Але ми сьогодні не маємо визначення, що таке позаблоковість. Інші країни це роблять по-різному. Лише оголосити позаблоковість недостатньо.

Стосовно російських пропозицій щодо Договору про європейську безпеку. Я не так критично ставлюсь до цих пропозицій. У них щось є, а оскільки значно більше уваги приділяється питанням жорсткої безпеки, а не *soft*-безпеки. Мабуть, це правильно, бо виходить, певною мірою, з національних російських інтересів, незважаючи на партнерство, модернізацію тощо. Бо це – національні інтереси. Можливо, і нам слід пошукати якісь категорії, якісь ціннісні орієнтири в нашій зовнішній політиці і не боятися їх презентувати. Головне розуміти, наскільки вони співпадають із дійсно національними інтересами держави, що непогано в цьому документі виписані.

І ще один момент. Незважаючи на те, що документ є політичним, хотів би звернути Вашу увагу на те, що у системі Національної академії наук існує низка дуже сильних інститутів, що працюють над цією проблематикою, так би мовити, паралельно. Вони не зовсім у політиці, хоча, безумовно, їх вплив на політику дуже великий. Це – Інститут економіки та прогнозування, який очолює В. Геєць. Коли вони говорять про те, що конкурентоспроможність держави – це головний критерій, то слід подумати, як у цьому плані виглядає Україна.

Дуже цікаві роботи виконуються в Інституті прикладного системного аналізу Київського політехнічного інституту, яким керує М. Згуровський. Я знайшов дуже цікаву брошуру «Застосування методології системного аналізу до проблеми пенсійного забезпечення у перехідній економіці України» 1999 року, в якій здійснено дуже цікаве моделювання, з багатьма чинниками, індексами тощо. І в 1999 році нікому не відомі автори під керівництвом М. Згуровського прийшли до висновку, що оптимальним для України, з урахуванням усіх цих чинників та індексів, є пенсійний вік для жінок 60 років, для чоловіків – 65 років. Я цю роботу пам'ятаю, тому що з приводу неї мав багато суперечок з Леонідом Даниловичем Кучмою. Сьогодні ж Інститут працює у напрямі сталого розвитку з використанням світової бази даних.

Можливо, нам свій політичний документ якимось чином підтримати, чи базувати його на такого роду дослідженнях, як, наприклад, на

працях Інституту світової економіки та міжнародних відносин, яким керує Ю. Пахомов.

Представлений сьогодні документ треба презентувати керівництву держави, пропонувати на розгляд Верховній Раді. Але водночас я вважаю, що для того, щоб цей документ працював, ми повинні обов'язково підкріпити його напрацюваннями інститутів НАН України. Можливо, тоді нам буде легше обґрунтовувати, захищати всі позиції, внесені сьогодні до Стратегії. Над документом треба працювати, можливо, далі скорочувати. Дійсно, у Стратегії деякі позиції перегукуються з іншими законодавчими документами. Я хочу надати слово представникам Академії правових наук, оскільки їх думка відіграє важливу роль у подальшій дискусії. Яким чином оптимізувати ці документи, враховуючи, що частина з них уже існує, а частина необхідна для подальшого розвитку України? Ваша робота дуже допоможе на експертному рівні. Дякую за увагу.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Дякую, Володимире Павловичу, за системний погляд на це питання. Хочу надати слово пану Віктору Чумаку, а потім Олександрю Федоровичу Белову.

ЧУМАК Віктор Васильович,

директор Українського інституту публічної політики

Доброго дня, шановні колеги, я – Віктор Чумак, директор Українського інституту публічної політики. Дякую за запрошення взяти участь у обговоренні. Хочу сказати, що документ досить вагомий. Він компактний, має логічно побудовані визначення. Наприклад, блок проблем стосовно глобальної регіональної безпеки, виклики, ризики, що існують сьогодні для України. Визначені загрози є, на мій погляд, достатньо актуальними. Цей документ добре структурований. І, напевно, має бути взятий за основу.

Але, на мій погляд, є певні проблеми. Вони стосуються і цього документа, і більшості наявних документів стратегічного характеру. Але найактуальнішими ці проблеми є для даного документа. У чому вони полягають? Документ політичний. Він спрямований на реалізацію державної політики у сфері національної безпеки, як вона має будуватися на визначений час. Разом із тим Стратегія національної безпеки, крім свого політичного навантаження або стратегічного бачення майбутньо-

го, має дещо інший характер. Цей документ призначений для стратегічного планування діяльності уряду.

Вважаю, що у подальшому такі документи повинні мати зовсім іншу складову. Ми не знаємо, скільки коштуватиме реалізація Стратегії та усіх заходів, передбачених у ній. Хочу навести такий приклад. За даними Національного екологічного центру України, тільки реалізація програми енергоощадження до 2030 року коштуватиме Україні більше 20 млрд дол. США. Скажіть, у нас є кошти для реалізації заходів, передбачених у Стратегії? Не відомо, скільки коштуватиме адміністративна реформа, про яку так багато сьогодні говорять. До речі, зміну системи центральних органів виконавчої влади я не вважаю адміністративною реформою. На мою думку, це початок з середини. Адміністративна реформа має починатися з інших кроків. А зараз скільки коштів піде на те, щоб скоротити державний апарат? Щоб перерозподілити функції? При цьому перерозподіл функцій без перерозподілу ресурсів абсолютно нікому не потрібний.

Чим відрізняються наші стратегічні документи від стратегічних документів, про які говорив пан Валерій, із яким я абсолютно згоден. Переді мною лежить Стратегія національної безпеки Великобританії. Кожен розділ, кожне завдання закінчується словами: «уряд Великобританії згоден, що на ці цілі протягом наступних десяти років буде витрачено 10, 20, 30 (для прикладу можна обрати будь-яку ціль) млрд фунтів стерлінгів». Перекоаний, коли в нашій Стратегії за кожною ціллю буде закріпленний ресурс, тоді ця Стратегія стане реалізованою. Тоді уряд як виконавчий орган виконуватиме, закладатиме їх у плани своєї діяльності і матиме кошти для реалізації цих планів.

На мою думку, це має стати наступним етапом обговорення документа стратегічного планування, тому що всі документи стратегічного планування, що мають виходити, повинні мати такий розділ. Без ресурсів будь-яке стратегічне планування узагалі неможливе. Чи це стратегічне планування розвитку економіки або національної безпеки, якщо воно не підкріплене ресурсами – фінансовими, людськими, організаційними, воно не буде життєздатним. Мені подобається документ, змістовна його частина, але я маю сумніви щодо можливості його подальшого виконання. Хоча розписані етапи – це добре, але вони повинні мати свою власну ціну. Якщо написано, що на 2011 рік у держави немає коштів, то як ми виконаємо ті заходи, що не передбачено фінансуванням. Вони не є частиною державного бюджету. Коли вони стануть частиною державного бюджету, то заходи, передбачені у Стратегії, стануть окремими програмами в державному бюджеті – вони підкріплятимуться коштами. Тут у мене виникає дуже великий знак питання і знак оклику.

А взагалі, я підтримую Стратегію і абсолютно згоден з її генеральним спрямуванням. Єдине, я вважаю, що у порядку робочого обміну треба ще обговорити кількість загроз. Напевно, не всі загрози, як на мене, знайшли свою адекватну оцінку.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро Вам дякую. Не можна не погодитися з висловленими Вами зауваженнями. Я згоден, що це – загальна проблема державного планування, державного апарату. Багато говориться про недофінансування сектору безпеки і оборони. Виникає питання, чи не замало витрачається на це коштів? Виявляється, не замало. На сектор безпеки і оборони витрачається понад 20 млрд грн щорічно. Це чималі кошти. Можливо, треба спробувати навести порядок? Це стосується армії, служб безпеки. Необхідно привести чисельність і все інше у відповідність із фінансуванням. Можливо, і за рахунок наявних коштів можливо щось забезпечити, можливо, варто мати одне авіаційне з'єднання, що літатиме, а не чотири, що стоятимуть. Як підказує Володимир Павлович, з чотирма генералами.

ГОРБУЛІН В. П.:

Я не проти генералів, просто до слова.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Продовжимо. Надаю слово генерал-лейтенанту Служби безпеки України Олександрю Федоровичу Белову.

БЄЛОВ Олександр Федорович,
радник Голови СБУ

Дякую, Олександрє Валерійовичу. Шановні колеги, ми з Віктором Чумаком не домовлялися, але я хочу продовжити те, що він розпочав. Спочатку хотів би сказати, що проект Стратегії підготовлений на належному науково-теоретичному і прикладному рівнях. Вважаю, що за це треба подякувати нам, членам робочої групи.

Також ми маємо відзначити роль, яку відіграє Національний інститут стратегічних досліджень. На жаль, пан Єрмолаєв відсутній. Миного часу, і Інститут перетворився на джерело генерації ідей, примирення або знаходження компромісу між представниками різних політичних сил і політичних течій. Ми почали розуміти, що треба робити. І я хочу сказати, що дуже важлива роль у цьому, так історично склалося,

належить главам Української держави. Так, у березні 1992 р. Президентом України був Леонід Кравчук, який видав указ про перепідпорядкування Інституту стратегічних досліджень собі. А до того він був у системі Національної академії наук.

Перейдемо безпосередньо до тексту, що сьогодні обговорюється, і до тих проблем, що залишаються невирішеними. Я абсолютно згоден з Валерієм Чалим щодо визначення позаблоковості. Що будемо робити, як будемо визначатися і за рахунок яких ресурсів, як каже пан Чумак, будемо реалізовувати політику позаблоковості?

Зазначу, що Президент України вельми спростив завдання порівняно з 2006 і 2007 роками. Згадаймо програму «Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава», – там не йдеться про питання національної безпеки і оборони. Там більшість дуже складних проблем соціально-економічного розвитку. Проблем, що не вирішувалися роками. Програма, як на мене, дуже професійно розроблена. З одного боку, можливості для маневру звузилися. Тобто тепер не потрібно розглядати проблеми цивілізації далекого космосу. У нас є конкретні завдання. Ми маємо створити умови максимального виконання програм, від яких залежить наше життя. Виходитимемо з такої концептуальної позиції.

Хочу поділитися міркуваннями про те, в якій спосіб це можна реалізувати. Те, про що казав пан Чумак. У нас є двадцятирічний досвід стратегічного планування, але я хочу обрати два таких орієнтири, як казав наш співвітчизник Богдан Гаврилишин – дороговкази. Спершу хочу послатися на відому промову В. Черчилля – вона відома як Фултонська промова 1946 року. Мені імпонує його точка зору щодо того, що таке стратегія. Він розглядав її як інструмент, що має привести до ясності думки щодо наявних проблем. І, як на мене, в частині, в якій ідеться про нові реалії, зовнішнє оточення, внутрішню ситуацію, досягнуто цієї мети. Тобто ясність думки з цього приводу є.

А тепер хочу нагадати, скільки часу витрачено на те, щоб досягти такої ясності думки. На першому етапі виховувалися люди, здатні реалізувати проект. Дмитро Гнатюк не дасть мені збрехати, перша ділова гра щодо Стратегії національної безпеки (тоді вона називалася Концепція національної безпеки) була проведена в Україні у жовтні 1990 р. Ініціатором цієї ділової гри був Євген Кирилович Марчук. Нині тут присутні три учасники цієї гри. Уявіть собі, ми витратили двадцять років щоб пройти цей шлях, і тепер можна професійно обговорювати ці теми.

Другий етап. Як казав колишній британський прем'єр, коли досягнута ясність думки, необхідно врахувати наявні ресурси, як каже

пан Чумак, і визначитися з методами, якими досягатимуться цілі. Про методи я хочу сказати наступне. Якщо ми звернемося до вітчизняної практики методів, за допомогою яких реалізовувалися стратегічні, конкретні управлінські задуми, то з 1991 року влада України ухвалила 379 документів, пов'язаних зі стратегічним плануванням. З них Верховна Рада – 22, Президент України – 118, з яких безпосередньо стратегічного планування стосуються близько 30, організаційно-кадрових – 89. Кабінет Міністрів тут є лідером.

На сьогодні є дуже багато чинних стратегій. Є Стратегія транспортної системи, розвитку залізничного транспорту, реформування податкової системи тощо. Тобто, стратегічно реформується галузь промисловості або регіон, але ми не уявляємо, скільки це коштує. Ми хочемо загнати всі ці видатки у бюджет. Так не буває. Жоден бюджет такого не витримає. А результати, як кажуть, нам відомі.

Які мають бути шляхи виходу з такої ситуації? Згадаймо виступ пана Полякова. Він дещо підказав: у який спосіб закласти у четвертому розділі механізми реалізації стратегії. Які вони можуть бути? Їх треба зробити, на мій погляд, досить гнучкими, але все-таки вони повинні мати конкретний вигляд. Інакше ми не зможемо організувати виконання цих заходів, реалізувати напрями політики. А також не зможемо їх контролювати, не зможемо рахувати гроші. Яка у нас практика? У нас була практика реалізації щорічних планів стратегічних документів. Результати, як кажуть, зрозумілі. Про це казав і пан Литвиненко, і інші. Є дуже цікавий приклад, коли спробували реалізувати напрями політики шляхом так званої посадово-функціональної реалізації. У 2000 році було розпорядження Кабінету Міністрів, згідно з яким напрями політики було розписано за конкретними посадовими особами та людьми, які повинні були їх підмінити. Але тут є одна проблема. У нас за час незалежності кожні два роки відбувалися вибори. І за доброю українською традицією старі посадовці замінювалися новими. У зв'язку з цим стратегії губилися.

Сьогодні, коли розпочалася адміністративна реформа, є така можливість, враховуючи, що ми почали відділяти політичні функції від адміністративних у сфері державного управління. Тобто міністерства у нас, в ідеалі, мають бути такими. Вважаю, що там, де формується ланка політичного управління на рівні органів виконавчої влади, треба створити (була така практика) функціональні підрозділи, що відповідатимуть за стратегічне планування. Позитивним прикладом є Міністерство оборони. Про це знає пан Поляков й інші присутні. Це – одне з небагатьох міністерств, де реально – організаційно, штатно, кадрово – реалізовані норми закону про оборонне планування. Там є підрозді-

ли, що професійно цим займаються. Вони не змінюються, працюють незалежно від того, хто є міністром. На мою думку, над цим варто замислитися.

Ми багато спілкуємося з нашими іноземними колегами. Я пам'ятаю, як естонський заступник керівника спецслужби сказав, що він незмінний заступник, який займається питаннями розвитку і стратегічного планування. Незмінний! Давайте подумаємо, як на українській землі це зробити.

Щодо фінансування. Бюджет не зможе профінансувати цю Стратегію. Треба думати, в який спосіб можна залучити інші гроші. Можна застосувати систему національних проєктів. Це в ідеалі. Як воно буде, важко сказати, але такі спроби потрібно робити.

І останнє. Це практична пропозиція. Я пропоную Національному інституту стратегічних досліджень видати збірник аналітичних матеріалів, що у нас накопичилися у робочих групах, пов'язаних з роботою над текстами стратегій національної безпеки 2006-2007 і 2010 років. Тим, хто після нас прийде, потрібно буде з чогось починати. Нехай почитають наші колеги, наступники. Врешті-решт, почитають ті, хто цим займається. У 2006 році Апарат Ради національної безпеки України дібрав дуже великий інформаційно-аналітичний масив із цього питання. Є таж іноземні джерела.

Дякую за увагу.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Дякую, Олександр Федоровичу. Я хочу всім повідомити, що Національний інститут стратегічних досліджень планує видати матеріали «круглого столу» і додаткові матеріали щодо Стратегії. Я хочу надати слово пану Олексію Мельнику, приготуватись Віталію Кулику.

МЕЛЬНИК Олексій Васильович,
*провідний експерт військових програм Центру економічних
і політичних досліджень імені Олександра Разумкова*

Дякую, пане головуєчий. Передусім хотів би приєднатися до слів, сказаних на адресу організаторів розробки Стратегії. Також хотів би звернути увагу на важливість організації процесу. Наскільки я, як активний його учасник, знаю, він не одразу почав реалізовуватися. Але зараз великою мірою завдяки правильній організації процесу, відкритим і закритим заходам, що здійснювалися, ми, безумовно, маємо позитивний результат.

Також приєднуюся до слів щодо необхідності удосконалення цього процесу із залученням науково-експертного, незалежного експертного середовища, експертизи зарубіжних експертів і передусім наших партнерів. Водночас хотів би також наголосити на тих недоліках, що залишаються. Я не буду озвучувати всі пропозиції, що ми надавали, скажу лише про головні.

Ідеться, наприклад, про персоніфікацію, про яку вже говорилося, надмірний оптимізм в оцінках і певну ейфорію, що спостерігається. Хотів, знову ж таки, порадити прислухатися до моїх слів, тому що я не опозиція, я – більшість, я – український народ. Почитайте результати наших останніх соціологічних досліджень, вони свідчать про розбіжності в оцінках населення і офіційних. Тому, якщо продовжувати говорити, що воно солодке, солодшим від цього не стане, а якщо я читаю і не вірю цьому, то я не читатиму далі і не сприйматиму навіть серйозні речі.

На мій погляд, у Стратегії на сьогодні не вистачає яскравої ідеї, що зробила б її відмінною від інших стратегій, документів. Це могли б бути пропозиції стосовно недоліків судової системи чи, наприклад, стосовно позаблоковості, чи міжнародних гарантій безпеки. Я категорично не згодний із застосованими тут підходами щодо міжнародних гарантій і з відповідними формулюваннями. Як на мене, непоганий приклад *для України* – це шведська політика безпеки і оборони. Основна ідея полягає у тому, що Швеція як нейтральна країна, констатуючи загрози, у т. ч. глобальні, не стоятиме осторонь, якщо одна зі Скандинавських країн чи країн-членів Євросоюзу буде атакована, сподіваючись на таку ж поведінку з боку інших країн.

Мають бути орієнтири, маркери, за якими можна було б перевіряти правильність стратегічного поступу уперед, оскільки ми обрали європейську інтеграцію. Їх має бути до 5–10. Але щодо європейської інтеграції, то будь-який закон, будь-яке рішення має бути як чек у цьому напрямі, чи в напрямі авторитаризму, чи в чомусь ще.

І хотів би ще раз звернути увагу на те, що варто уникати таких слів, як «тощо» та «інше». Як приклад, на ст. 39 перелічуються міжнародні організації, а наприкінці – «інші організації». Це неприпустимо. На мій погляд, це свідчить про те, що ми не можемо надати точної інформації, а цього не може бути у Стратегії.

Дякую за увагу.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Дякую за Ваші зауваження. Надаю слово пану Віталію Кулику.

КУЛИК Віталій Олександрович,
радник директора НІСД

У мене буквально кілька текстуальних зауважень, що варто було б урахувати, а можливо, і не враховувати – на Ваш розгляд. Насамперед хотів би підкреслити своє «захоплення» ідеєю пошуку позабюджетних коштів на реалізацію Стратегії національної безпеки. Власне кажучи, залишається лише оголосити деолігархізацію економіки України.

Але мої зауваження наступного характеру.

По-перше, у тексті я не знайшов положення про захист і забезпечення безпеки громадян України за кордоном. Є тези про допомогу вітчизняним суб'єктам господарювання за кордоном, але нічого немає про захист і підтримку громадянина України за кордоном. Власне кажучи, це є основним питанням, воно було у старій Стратегії національної безпеки 2007 року, але немає у цьому тексті.

Друге зауваження футурологічного характеру. По-перше, у пункті 3.2.6 для здійснення політики позаблоковості з урахуванням геополітичних реалій перелічуються усі можливі форми співробітництва з НАТО, ОБСЄ тощо. Згадується участь України у загальноєвропейській системі безпеки, що формується, але наша співпраця з ОДКБ і Євразійським безпековим простором згадується лише у переліку міжнародних організацій – ЄС, СНД, ОЧЕС, ОДКБ тощо. ОДКБ, з моєї точки зору, заслуговує окремого рядка.

Третє зауваження стосується пункту 3.2.4 щодо здійснення збалансованої політики з ключовими міжнародними партнерами. Тут є ЄС, США, РФ. З моєї точки зору, було б доцільним додати КНР, з якою будується система партнерських відносин, ведеться розмова про стратегічне партнерство.

І останнє. Якщо попереднє можна було б не враховувати, то останній пункт я просив би врахувати, оскільки це питання є болючим для української національної безпеки. Це питання українсько-молдовських відносин. Є окремий пункт про українсько-румунські відносини і партнерство, є окремий пункт про українсько-білоруські відносини, а Молдова вводиться у рамки ГУАМ, ставиться в один ряд з Азербайджаном і Грузією. Водночас в Україні з Молдовою є близько сорока питань, що протягом останніх шести років так і не вирішені: як соціально-економічного, так і безпекового порядку. Тобто, необхідно додати положення про «формування нової моделі українсько-молдовського партнерства на основі подолання недовіри», майже так, як сформульовано щодо українсько-румунських відносин. Оскільки саме українсько-молдовські відносини є одним з елементів забезпечення загальної без-

пеки нашого кордону, що, зокрема, впливають на врегулювання Придністровського конфлікту. Дякую.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро Вам дякую за змістовні зауваження, вони вельми цінні для нас. Я надаю слово пану Тихому, наступний – Анатолій Феодосійович Гуцал.

ТИХИЙ Володимир Павлович,
віце-президент Академії правових наук

Дякую. Я поділяю думку академіка В. П. Горбуліна. Академія надала свої зауваження. Я можу озвучити деякі. Передусім це стосується політики, юридичних викликів. Стратегія – це підзаконний акт. Тому спочатку треба внести зміни до законодавства, а вже потім (або паралельно) приймати Стратегію. Не може спочатку бути прийнята Стратегія, а потім врегульовано законодавчі прогалини, бо такий Указ Президента суперечитиме Закону «Про основи національної безпеки України».

Деякі положення Стратегії відносяться до основ національної безпеки, а Конституція чітко каже: ці питання вирішуються на підставі законів. Тому, щоб ваша робота не пропала, необхідно одразу ж розробляти зміни до чинного законодавства.

Також стосовно зовнішньої політики. Де написано, що пріоритет відається мирним засобам? Ні, подивіться, як у Конституції.

І останнє. Шановні, я підтримую думку В. П. Горбуліна, треба звернутися ще до академічних установ, щоб цей документ дійсно відповідав майбутньому. От зараз будується нове суспільство. Кожна держава буде щось нове. Повернення назад не буде. Але яким буде майбутнє, ніхто не знає. Які загрози воно принесе? Ця тема звучить навіть у назві. Але як спрогнозувати найнебезпечніші і ще невідомі загрози? Ну наприклад, ті ж нанотехнології, нанопродукт. Так, кожен продукт являє небезпеку. Тим більші можливості нанотехнологій. На Заході вже розробляється ціла нанобезпека. У нас поки що нічого такого немає. Ця проблема не визначається.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Дякую за Ваші зауваження. Я хочу наголосити, що до робочої групи було залучено і Валерія Михайловича Геєця, і Еллу Марленівну Лібанову, і ще деяких представників Національної академії наук України.

Дякую Академії правових наук за допомогу, і сподіваємося, що ваші зауваження буде враховано.

ГУЦАЛ Анатолій Феодосійович,
радник директора НІСД

Хотів би одразу ж заперечити Володимирі Павловичу Тихому відносно того, що у стратегіях не пишуться і не повторюються закони. Стратегія орієнтується на майбутнє. А майбутнє не завжди описується тими законами, що вже існують. Тому багато в чому Стратегія може відходити від реального законодавства, вона може визначати майбутні орієнтири, що потребують нового законодавства. Ось чим Стратегія відрізняється від того, що ми намагаємося завжди прив'язати до чинного законодавства.

І коли ми писали попередню Стратегію, закордонні колеги звертали увагу саме на це і говорили, щоб ми не прив'язувалися до того, що вже є, а дивилися у майбутнє, на майбутні загрози.

Друге. Стратегії не пишуться тоді, коли є гроші, коли можна будь-яке питання прорахувати, розрахувати і вирішити. Стратегії пишуться тоді, коли світ не розуміє, як досягти перемоги, як зробити те, що хочеться зробити, або це потребує часу, якого немає. Тому, відповідну роботу можна провести, але на це можуть піти сотні років.

Третє. Сьогодні, якщо ми кажемо про якісь війни, а безпека пов'язана з цією сферою, то це – війни, що відбуватимуться у сфері свідомості. Думаю, що ми повинні в ці війни вступати, і в Стратегії має бути певний елемент, спрямований на те, щоб формувати необхідний рівень свідомості, підходів, розуміння ситуації, а також смислове поле, в якому повинні жити політики, які повинні вирішувати завдання не цього часу і не цього дня, а питання майбутнього.

Четверте. В якій ситуації ми живемо, і що визначатиме наше майбутнє? Я думаю, що передусім, це період реформування. Фактично вже заявлені реформи перебувають під тиском тих викликів і загроз, що сьогодні існують. У попередній Стратегії ми визначали, що одна із серйозних загроз пов'язана з недоліками у системі керування суспільством. І це питання залишилось, воно нікуди не зникло. Проводити реформи за нинішніх умов – це серйозний виклик, і я думаю, що ми не могли це прописати раніше, але за ті три тижні, що залишилися, це має бути враховано.

Для того, щоб впевнено писати Стратегію у період реформ, треба мати перед собою весь план реформ і через їх призму вже прописувати загрози і виклики, формувати безпечне поле проведення таких

реформ. Будь-яка реформа закінчується або суттєвим прогресом, або революцією, або контрреволюцією.

Наступний важливий момент. У Стратегії є певні українські соціокультурні акценти. Це конкурентна Стратегія. Коли там перший пункт прописує основні принципи, ми забули ще один основний принцип: співробітництво, у т. ч. міжнародне, – це пошук консенсусу. Там прописано, що ми повинні бути конкурентоспроможними. Подивіться, які у G 20 суперечки, але тим не менше, вони констатують серйозну консолідацію зусиль, оскільки тільки таким шляхом можна виходити з кризи і вирішувати реальні та нереальні завдання, що постають.

Щодо побудови Стратегії. Я вважаю, що ми традиційно вибудовуємо Стратегію за тим самим принципом, що і великі країни, такі як США, Росія, Великобританія, коли попереду йдуть зовнішні питання, зовнішні виклики, зовнішні загрози, тобто завдання зовнішньої політики формуються як основні. Я вважаю, що для України питання внутрішньої політики є пріоритетними, в тому числі й у сфері безпеки. І тому, на мою думку, Стратегію треба переструктурувати, щоб попереду йшли внутрішні питання, оскільки там сконцентровано основні питання, що потребують вирішення.

Позаблоковість. Ми можемо сформувані позаблоковість через питання гармонійного поєднання з усім світом, через питання нашого співробітництва з усіма країнами та міжнародними структурами, що існують у сфері безпеки. Позаблоковість через таке формулювання буде більш-менш сприйнята, оскільки ми забезпечимо баланс західного, східного, далекосхідного і південного векторів.

Останнє питання, що для нас, напевно, є першим, – це питання формування єдиної нації, злагоди у суспільстві. Я вважаю, що саме кризь цю призму ми повинні прописувати інші питання. Насамперед питання мови, про яке вже згадували. Оскільки сьогодні мовне питання політизоване настільки, що стало інструментом для розколу нації, ми повинні шукати прийнятніші формули гармонійного існування української, російської, кримсько-татарської й інших регіональних мов. Якщо ми згадуємо про європейські принципи, то Європейську хартію щодо регіональних мов ми повинні хоча б словом згадати у Стратегії. Дякую.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую, Анатолію Феодосійовичу, за Ваші зауваження, за допомогу. Я хотів би надати слово пану Олексію Семенію, а потім – пану Чумаку.

СЕМЕНІЙ Олексій Володимирович,
радник Міжнародного фонду «Єдиний світ»

Я коротко. Дві тези. Стосовно позаблоковості. Зараз потрібно визнати, що в експертному середовищі, як в українському, так і у зовнішньому, немає нормативного визначення позаблоковості, це більшою мірою є політичним терміном. Далі постає питання: якщо він вноситься до Стратегії національної безпеки, то одразу ж має або визнаватися як політичний термін з посиланням на чинний закон, або робитися застереження про тимчасовість визначення. Тоді, насправді, як запропонував пан В. П. Горбулін, Україна має піти шляхом (складним, але можливим), коли вигадувалися ті ж терміни про нейтралітет, статус певних країн. Хтось цей процес починав. Можливо, зважаючи на нинішнє міжнародне середовище, Україна сама для себе має вигадати статус і потім забезпечити його визнання іншими. Чи буде це називатися позаблоковістю, чи якось по-іншому, але це буде відверта відповідь. Тому що нині серед експертів України існує певний консенсус, що це є юридично неприйнятним формулюванням, що треба або щось винайти, або це є небажанням визнати, що попередній шлях закреслюється.

Друге. Я не очікував побачити в проєкті Стратегії термінології, що стосується європейських стандартів, європейських норм. Ця термінологія заводиться представниками Євросоюзу, які взяли на себе право називати все те, що йде з боку ЄС, європейським. Або ми сприймаємо і користуємося цим, або робимо розмежування: стандарти ЄС, але немає європейських стандартів. Я можу стверджувати, тому що спостерігаю це останні 4-5 років: ми фактично погоджуємося на певну меншовартість, адже допускаємо таке. Те, що це лунає у пресі, на телебаченні, в академічних дослідженнях, – ще півбіди, але це записано у Стратегії.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую за змістовні зауваження. Багато з них є слухними. Хочу надати слово пану Чумаку, пану Чалому, пану Белову. Прошу.

ЧУМАК В. В.:

Дякую. Я хочу додати, що існують, на мій погляд, ще дві проблеми, не охоплені цим документом, на які ми можемо не зважати, але вони є достатньо актуальними. На мою думку, тут недостатньо пророблено

таку загрозу національній безпеці України, як зміна клімату. Можливо, вона не така цікава як позаблоковість, але це та загроза, внаслідок якої щорічно від сезонних негараздів країна втрачає більше 1 млрд грн. Це серйозна, на мій погляд, проблема.

Крім того, треба доопрацювати положення про демографічну проблему. За прогнозом до 2030 року у нас залишиться усього 30 % працездатного населення. Це несе абсолютне навантаження на всю Стратегію національної безпеки, тому що буде впливати на всі її компоненти.

Також я хотів би зробити зауваження, підтримуючи пана О. Мельника, який сказав, що у Стратегії немає родзинки. Родзинка має бути присутньою одразу ж, як тільки починаєш читати Стратегію. Я хотів би запропонувати таку «родзинку». Я особисто повірив би, якщо б таке прочитав. Можна писати про наявні зовнішні регіональні виклики, але треба чітко усвідомлювати, що ми стоїмо перед потрійними викликами. Всі регіональні або зовнішні безпекові загрози – ніщо перед неефективністю власної держави. І якщо ми це запишемо, я боюсь, що приберуть весь розділ, присвячений ефективності держави, а він виписаний у Стратегії досить непогано. Якщо не буде написано, що Україна стоїть перед потрійними викликами, що складаються із зовнішніх і регіональних, які мультиплікуються внутрішньою неефективністю або внутрішньою неспроможністю державного механізму, і необхідно адекватно реагувати на всі ці виклики, то сенсу її приймати немає взагалі. Дякую.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Не могу не погодитися з тим, що перший виклик – це виклик неефективності держави і взагалі неефективності сучасної суспільної моделі. Я запрошую до слова пана Чалого.

ЧАЛИЙ В. О.:

Репліка буквально кілька секунд, а потім кілька пропозицій.

Щодо позаблокового статусу. Я мушу про це казати. В. П. Горбулін запропонував, як це сформулювати. Це було політичне рішення. Я ще раз нагадаю, що воно ніким не аналізувалося. Ні міністерствами, ні експертним середовищем. І тепер ми «розхльобуємо» це новаторство. Нині треба думати про нейтралітет, про зовсім інші речі. Треба розпочати серйозну дискусію. Цим хочу завершити.

Пропозиції такі. Стосовно фраз про європейські стандарти. Я пропоную: там, де це принципи ЄС, де примат міжнародного права, де вже підписано відповідні угоди, там писати «відповідно до принципів ЄС».

А там, де кращі форми, наприклад, якщо ми хочемо довести рівень розшарування населення до європейського рівня, казати «до європейських норм». Якщо йтиметься про стандарти, я вам скажу, скільки це приблизно коштуватиме. Це трильйони. Це нереально. А в іншому випадку – до кращих норм. Треба попрацювати в тому контексті.

Ще одна річ – як знайти оптимальне співвідношення політичного й експертного документа. Давайте, можливо, застосуємо американський досвід, коли Президент робить вступну доповідь, підписує її як політичний документ, як звернення до нації. І там він може говорити і про попередників, і про що він хоче. А далі вже починається документ. Тобто, вступ – це частина документа, а далі – йдуть сухі фрази. Можливо, зробити у такій формі.

І останнє. Можна створити ідеальний документ, я думаю, що основа для цього є. Я поділяю думку В. П. Горбуліна щодо співвідношення нормативно-правових аспектів. Але у нас сьогодні є політичні реалії, коли, наприклад, адмінреформа робилась так – спочатку указ Президента, а потім приводилося у відповідність законодавство. Тобто, все сказано правильно, але зараз діють дещо інші правила гри. На цьому етапі потрібно внести пакет проектів законодавчих актів.

І ще одне. Я просто переконаний, що сьогодні пропозиції щодо розширення кола обговорення документа є абсолютно слухними. На міжнародному рівні Президент узяв зобов'язання для України. Наприклад, «Цілі тисячоліття». Президент був у Нью-Йорку. Є вісім цілей, є програма для України. Я нагадую про гендерні питання: ми мусимо до 2015 року мати 50 % жінок у парламенті України. Або кліматичні зміни. Або СНІД і туберкульоз. Там вісім позицій, і це те, що Україна взяла на себе до 2015 року. Треба подивитися, як там усе співвідноситься.

Дуже дякую за те, що ця дискусія ведеться публічно, ведеться прозоро. Це один із позитивних прикладів, і Інститут відіграє тут одну з провідних ролей, коли зводить до максимально відкритих дискусій різні структури громадянського суспільства.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Дякую за Ваші зауваження. Я хочу звернути увагу на два моменти. Перший – стосовно «Цілей тисячоліття». Я абсолютно згоден, що це стратегічні цілі розвитку держави і що їх можна згадати у Стратегії. Але ми хотіли від початку сфокусувати її насамперед на безпекових питаннях і максимально звузити це питання. Оскільки в Україні на словах активно борються з наслідками минулого, як, наприклад, з чекізмом, ми

безпеку «роздули» абсолютно до дивних масштабів. У нас все – безпека. А на власне безпеку ми не звертаємо багато уваги.

Дякую.

БЄЛОВ О. Ф.:

Два моменти коротенько. Знову ж таки хочу подякувати експертам за наповнення проекту Стратегії, надання їй практичнішої спрямованості. Як це реалізувати? Ми вже навчилися говорити красиві слова, писати дуже пристойні грамотні документи. Але проблема, як це реалізувати, залишається.

На жаль, пішов Віталій Кулик. У нього, мабуть, склалося неправильне враження, коли я казав, що не треба розраховувати тільки на бюджет. Не йшлося про те, що ми будемо збирати гроші на реалізацію Стратегії національної безпеки шляхом благодійних зборів. Ні, треба чітко розрізнити, які цілі Стратегії ми можемо реалізувати тільки за рахунок бюджету – це пов'язано передусім з функціонуванням Збройних сил, правоохоронних органів, розвідувальних органів. Але є цілі, що реалізуються ззовні, і це переважно політичні рішення. Наприклад, є така ціль – підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Ярослав Анатолійович Жаліло не дасть мені скривити душою, дуже багато речей у цьому плані можна зробити не тільки за рахунок укладання бюджетних грошей, а й у зовсім інший спосіб. Ось про що йшлося. Ми повинні чітко розрізняти, де ідуть бюджетні фінансові ресурси, а де – фінансові інвестиційні ресурси, що ми залуцаємо за рахунок спрощення умов тощо.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую, Олександр Федоровичу. Ще два виступаючих – Анатолій Феодосійович Гуцал і Володимир Григорович Пилипчук.

ГУЦАЛ А. Ф.:

Не виступ, а коментар. Коли ми кажемо про позаблоковість, ми робимо здивовані очі, начебто ми цього терміна не чули. Вибачте, у нас була Декларація про державний суверенітет, це основоположний документ нашої державності. Фактично, Конституцію можна змінювати, але це документ, що визначив «генотип» України. І там чітко це записано. Навіщо тоді дивуватися? Забувати те, що генетично закладено в основу державності не можна.

Про олігархів. Можливо, їм треба довести важливість проблем безпеки і доцільність витрачання коштів на неї.

І останнє. Фактично, на поверхні лежить багато грошей, що треба просто підняти й акумулювати в рамках таких речей як безпека. Я маю на увазі недержавну систему безпеки. Це велика розгалужена система, що працює, сама заробляє гроші. Її також треба інкорпорувати у систему національної безпеки. Ми говоримо не про державну безпеку, а про національну. Вважаю, треба додати невеличкий блок з цього питання до тексту Стратегії, оскільки ця система функціонує, і там закладений великий інтелектуальний потенціал тих людей, які раніше працювали у системі державної безпеки і в державних правоохоронних органах. Це також треба включити у систему безпеки, оскільки названі структури сьогодні відіграють досить вагомую роль, у тому числі у врегулюванні міжнародних конфліктів.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую за зауваження і пропозиції щодо недержавного сектору безпеки і підтримую зауваження про олігархів. Надаю слово пану Пилипчуку.

ПИЛИПЧУК Володимир Григорович,

*директор Науково-дослідного центру правової інформатики
Національної академії правових наук України*

Шановні колеги. Коротко, три питання.

Перше. Гадаю, що треба підтримати позицію Валерія Олексійовича у тому, що поняття позаблоковості – це більшою мірою політична категорія, ніж правова. У міжнародному праві чітко врегульовано поняття щодо нейтрального статусу держав, а щодо позаблоковості – тут є певні питання, і щодо міжнародного досвіду теж. До речі, в Декларації йдеться дещо про інше – про нейтральність країни в майбутньому.

Друге. Щодо вислову «співвідношення Стратегії і законів». У нас немає, напевно, системної і правової колізії на сьогодні. У чому річ? У 1997 році була затверджена Концепція національної безпеки України. В рамках Концепції можна було будувати будь-яку Стратегію, не пов'язану чітко з нормами закону. На сьогодні ст. 2 Закону «Про основи національної безпеки України» говорить, що на виконання положень цього Закону готуються відповідні Стратегії, програми тощо. Тобто, якщо ми виходимо за рамки цього Закону, ми автоматично виводимо себе за межі правового поля. Є дискусія. Який вихід? Він був запропо-

нований Олександром Валерійовичем на початку дискусії – внесення відповідних доповнень до законодавства. Я думаю, це є одним із варіантів вирішення проблеми. Дякую.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую. На жаль, не можу погодитися зі словами Володимира Григоровича. Чинний Закон «Про основи національної безпеки України» є концепцією національної безпеки внаслідок відомих усім присутнім причин. Що з цим робити? Прагнути йти цим самим шляхом. Надамо ще слово пану Семеню, а потім підбиватимемо підсумки.

СЕМЕНІЙ О. В.:

Хочу сказати, що Стратегія – це, крім її визначень, інструмент корпоративної мобілізації людей, які причетні до проблем, пов'язаних з безпекою. Тут було багато сказано, чому вона сьогодні не спрацьовує, можливо, це питання не до Стратегії безпосередньо. Є ключове питання – це статус інститутів у системі державного управління. На мою думку, тут є велика проблема, у т. ч. і у самих людях, які представляють цю сферу. Назву два чинники.

Перше, коли всі розмови про безпеку зведені до захисту поняття суверенітету в його відомих атрибутах – кордон, територія, активи. Так, насправді, сьогодні на це ніхто не посягає безпосередньо. Нас обходять з іншого боку.

Друге – це редукція безпеки, гарантії міжнародної безпеки. Що це означає у внутрішньополітичному плані? Це означає, що люди, які представляють інститути безпеки, усі інші сфери віддали на відкуп, умовно кажучи, суспільству, політикам тощо. Які можуть бути дії? У мене немає готового варіанту. Потрібні легальні інструменти. Можливо, інститути, що займаються питаннями безпеки, мають висунути свої претензії на статус у системі державного управління. Що це може бути? По-перше, залучення таких інститутів (нормативно прописане) до експертизи моделей реформування з точки зору оцінки наслідків для безпеки, про яке вже говорили. Це й національні комітети з питань реформування, й інші структури безпеки. Але там немає слова «легітимно».

І ще одне. Всі визнають, що політичний клас в Україні починає розуміти тільки тоді, коли його «б'ють нижче пояса». Тобто, все це стосується цих тонких моментів, а якщо конкретніше, це міжнародний імідж і авторитет України, а це управління нашим суверенітетом, нашим

статусом тощо. А якщо політичний клас цього не розуміє, якщо є компетентні люди у структурах безпеки, то треба заявити про протидію цьому. Раз це безгосподарне, треба сказати, що ми готові це зробити, і тоді виникає легітимне поле стосовно різних джерел фінансування, тому що там виникають проекти, дії тощо, не пов'язані з фінансуванням штатного персоналу. Дякую.

ЛИТВИНЕНКО О. В.:

Щиро дякую експертам за висловлені зауваження, за Ваш час. Це була вельми фахова, професійна і цікава дискусія. Робоча група вела запис основних моментів, проведено технічний запис дискусії, усі пропозиції чітко зафіксовані. Я думаю, що більшість зауважень і пропозицій буде враховано. Сподіваємося, що підготовка Стратегії національної безпеки стане моделлю для напрацювання інших стратегічних документів у сфері безпеки. Дякую вам за конструктивний підхід.

Зміст

Стратегія національної безпеки України УКРАЇНА У СВІТІ, ЩО ЗМІНЮЄТЬСЯ	3
--	---

МАТЕРІАЛИ ЗАСІДАННЯ «КРУГЛОГО СТОЛУ»	23
---	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	27
-----------------------	----

КОНОНЕНКО К. А.	31
----------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	33
-----------------------	----

СМЕНКОВСЬКИЙ А. Ю.	33
-------------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	35
-----------------------	----

ПОЛЯКОВ Л. І.	35
--------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	36
-----------------------	----

ЧАЛИЙ В. О.	36
------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	39
-----------------------	----

ШЕВЦОВ А. І.	39
-------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	41
-----------------------	----

ШЕВЦОВ А. І.	41
-------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	41
-----------------------	----

ГОРБУЛІН В. П.	41
---------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	44
-----------------------	----

ЧУМАК В. В.	44
------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	46
-----------------------	----

ГОРБУЛІН В. П.	46
---------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	46
-----------------------	----

БЄЛОВ О. Ф.	46
------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	49
-----------------------	----

МЕЛЬНИК О. В.	49
--------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	50
-----------------------	----

КУЛИК В. О.	51
------------------	----

ЛИТВИНЕНКО О. В.	52
ТИХИЙ В. П.	52
ЛИТВИНЕНКО О. В.	52
ГУЦАЛ А. Ф.	53
ЛИТВИНЕНКО О. В.	54
СЕМЕНІЙ О. В.	55
ЛИТВИНЕНКО О. В.	55
ЧУМАК В. В.	55
ЛИТВИНЕНКО О. В.	56
ЧАЛИЙ В. О.	56
ЛИТВИНЕНКО О. В.	57
БЄЛОВ О. Ф.	58
ЛИТВИНЕНКО О. В.	58
ГУЦАЛ А. Ф.	58
ЛИТВИНЕНКО О. В.	59
ПИЛИПЧУК В. Г.	59
ЛИТВИНЕНКО О. В.	60
СЕМЕНІЙ О. В.	60
ЛИТВИНЕНКО О. В.	61

Наукове видання

**НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ:
СТРАТЕГІЧНІ ПРІОРИТЕТИ ТА ШЛЯХИ
ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ**

Матеріали «круглого столу»

Літературні редактори: *О. В. Москаленко, І. В. Куниціна*
Коректори: *Н. І. Палій, М. Л. Рубанець*
Верстка: *І. В. Куниціна, І. О. Коваль*
Відповідальний за випуск: *В. М. Сизонтов*

Оригінал-макет підготовлено
в Національному інституті стратегічних досліджень:
01030, Київ-30, вул. Пирогова, 7-а

Підп. до друку 21.06.2011 р. Формат 60x84/16. Папір офс. № 1. Різограф.
Гарн. «PetersburgС». Обл.-вид. 6,24 арк. Наклад 200 пр. Зам. ____

Віддруковано ПП «Вид-во «ФЕНІКС»
03680, м. Київ, вул. Шутова, 13 Б
Тел./факс 501-93-01